

Fact sheet

12 Willem Wagenaar
Anne Frank Stichting
September 2020

Extr eem rech ts

**in Nederlandse
Gemeentes**

Inhoud

3
Huidige stand van zaken

5
Inleiding

6
Afbakening en definitie

8
Methode

9
**Korte geschiedenis van
het rechtsextremisme
in Nederland**

24
**Overzicht hedendaagse
extreemrechtse formaties**

68
**Bijlage 1
Regionale spreiding
extreemrechtse formaties**

71
**Bijlage 2
Literatuur**

Huidige stand van zaken

In september 2020 is de actieve aanhang van extreemrechts klein, het aantal uitgevoerde acties bescheiden en de geweldsdreiging vanuit georganiseerd extreemrechts minimaal. Tegelijkertijd is er sinds enkele jaren een verandering te zien ten aanzien van de maatschappelijke en politieke weerstand tegen rechtsextremisme, rechtsextremistische opinies en organisaties zijn op dit moment minder taboe dan ze decennialang geweest zijn.

Het gehele extreemrechtse landschap in Nederland overziend kan geconstateerd worden dat het om veel kleine tot zeer kleine organisaties gaat, die in veel gevallen gekenmerkt worden door slechte organisatie, onderlinge verdeeldheid, minimale aanhang en weinig politieke slagkracht. Uitgezonderd zijn enkele formaties die zich hebben neergelegd bij deze realiteit en niet (meer) streven naar een grote aanhang of achterban, maar met behulp van scherpe en provocatieve acties hun politieke boodschap naar buiten proberen te brengen. Zij maken daarbij dankbaar gebruik van media-aandacht die hun kleinschalige acties in veel gevallen weten te genereren.

Toenemende dreiging van georganiseerd geweld of terrorisme vanuit rechtsextremistische groepen, zoals momenteel zichtbaar is in een aantal andere westerse landen (Duitsland, Groot-Brittannië, Verenigde Staten) is in Nederland niet zichtbaar.

Tijdens de vluchtelingencrisis in 2015 en 2016 en de protesten die er op veel plaatsen in Nederland plaatsvonden tegen

de opvang van vluchtelingen is er een transitie zichtbaar geworden in de omgang met extreemrechtse organisaties en ideeën. Rechtsextremistische organisaties, ideeën en personen die dergelijke ideeën huldigden bevonden zich vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog in een taboesfeer die decennialang zorgden voor een politiek en maatschappelijk isolement en periodiek geweld en intimidatie. In 2016 werd zichtbaar dat extreemrechtse organisaties en personen uit die taboesfeer geraakten en toegang kregen tot maatschappelijke protesten en dat ook extreemrechtse opinies en thema's onderdeel werden van politieke debatten. De combinatie van antidemocratische sentimenten en etnisch wij-zij-denken is sindsdien niet langer het domein van een extreemrechtse outcast, maar kreeg bredere toegang tot politiek en samenleving. De brede taboewerking ten aanzien van extreemrechts verdween daarmee grotendeels en is sindsdien niet meer op de schaal van voor 2015 terug gekeerd. Een effect van het verdwijnen van deze taboewerking is de acceptatie van extreemrechtse organisaties als onderdeel van andere protestbewegingen. Bij recente demonstraties (boerenprotesten, gele hesjes-protesten en protesten tegen Corona-maatregelen) bleek deelname van extreemrechtse organisaties geen onderwerp van discussie. Pogingen om door deelname aan dergelijke protestbewegingen nieuwe aanhang te werven of te mobiliseren zijn echter niet succesvol gebleken. Bij deelname aan

protesten tegen Corona-maatregelen is van zichtbare wervingspogingen helemaal geen sprake meer.

Dat leidt ertoe dat er naast de constatering dat de geweldsdreiging vanuit extreemrechts als minimaal moet worden ingeschat, er van de bredere toegang van antidemocratische en etnisch wij-zij-denken tot het politieke en maatschappelijke debat een andere potentiële dreiging uitgaat. Dergelijke ideeën kunnen daardoor immers aan populariteit winnen en van invloed zijn op het functioneren van de democratische rechtsstaat in Nederland.

Voorwoord

Voor u ligt de actualisering van de ‘factsheet extreemrechts in Nederlandse gemeentes’ van september 2020, waarin een actueel beeld wordt geschetst van de in Nederland actieve extreemrechtse organisaties. Ten opzichte van de voorgaande edities zijn er enkele aanpassingen doorgevoerd. Zo wordt de uitgebreide tekst van de Factsheet voorafgegaan door een compacte momentopname, waarin middels een korte schets de actuele stand van zaken van het rechts-extremisme in Nederland wordt weergegeven. Daarnaast is afscheid genomen van het complete overzicht van organisaties die vanaf 2015 actief zijn geweest. In deze en komende edities zullen alleen organisaties worden opgenomen die de afgelopen 24 maanden nog zichtbare activiteiten hebben ontplooid.

Deze factsheet moet inzicht geven in de omvang, regionale spreiding, betekenis en betrokkenheid bij geweldsincidenten van de verschillende extreemrechtse organisaties in Nederland. De samenstelling van de lijst met organisaties en de gepresenteerde feiten over deze organisaties zijn verzameld in het kader van het Monitorproject Racisme, Antisemitisme en Extreemrechts Geweld in Nederland¹. De keuze om bepaalde organisaties wel en niet op te nemen volgt de definitie en afbakening die binnen dat project wordt gehanteerd.

Deze factsheet is in opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geschreven. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt bij de auteur.

Willem Wagenaar
September 2020

¹ — <http://www.annefrank.org/monitor>

Inleiding

De Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ziet dat er bij gemeentes behoefte bestaat aan ondersteuning bij de omgang met verschijningsvormen en activiteiten van extreemrechts. Die activiteiten kunnen vorm krijgen rond maatschappelijke spanningen waar extreemrechtse formaties bij betrokken zijn. Gemeentes zoeken daarbij naar relevante achtergrondkennis en stellen de vraag hoe met lokale extreemrechtse ontwikkelingen en activiteiten om te gaan. Ook scholen hebben vragen over hoe om te gaan met extreemrechtse uitingen in de klas.

Een eerste stap om in te spelen op de behoeftes vanuit gemeentes is een factsheet van actieve extreemrechtse organisaties in Nederland met hun betekenis voor de verschillende regio's in Nederland. De ESS heeft de Anne Frank Stichting gevraagd om deze factsheet samen te stellen en periodiek te actualiseren. Deze factsheet moet een actueel overzicht bieden van extreemrechtse organisaties op naam, ideologische richting, omvang van de aanhang, regionale activiteit en betrokkenheid bij geweldsincidenten.

De factsheet zal worden ingeleid door enkele meer algemene paragrafen over afbakening en definitie en een korte historische schets.

Afbakening en definitie

In deze factsheet gaan we uit van de definitie van 'extreemrechts' die afgeleid is van de definitie zoals die door Van Donselaar (Moors, 2009) is opgesteld. Onze definitie luidt als volgt:

Extreemrechtse formaties zijn organisaties met een meer of minder uitgesproken ideologie die in belangrijke mate wordt gekenmerkt door varianten van oriëntatie op het 'eigene', varianten van afkeer van het 'vreemde', waarbij een onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' primair gebaseerd is op etnische verschillen. Verder kenmerkt deze ideologie zich door een hang naar een meer autoritaire staatsvorm.

Centraal in de definitie staat de ideologie van een formatie, met de nadruk op onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde'. Het draait bij het 'eigene' om de manier waarop een groepering de eigen groep afbakt en op welke kenmerken de 'vreemde' groep daarvan wordt onderscheiden. Dat gebeurt bij verschillende extreemrechtse groepen op verschillende manieren. Maar kenmerkend voor extreemrechtse formaties is wel dat deze afbakening van het 'eigene' en het 'vreemde' op dominante wijze zichtbaar is binnen de ideologie én dat het 'eigene' en het 'vreemde' afgebakend worden op basis van etnische verschillen. Het 'eigene' wordt als homogeen geheel gezien, het 'eigen volk' of het 'eigen ras' bijvoorbeeld, met eenzelfde etniciteit, een gezamenlijke en homogene culturele identiteit of een geza-

menlijk 'volksbelang'. Het 'vreemde' daarentegen kan vele gezichten hebben. Het zit, als dialectische tegenhanger van het 'eigene', eveneens in het hart van de ideologie van extreemrechtse formaties, en wordt vooral afgebakend door datgene wat het 'eigene' niet is. In de praktijk zien we dat dit etnisch vreemde, afhankelijk van ideologische achtergrond, context en tijdsgewricht op verschillende manieren wordt geformuleerd. Gaat het de ene keer bijvoorbeeld om biologisch afgebakende groepen, zoals 'zwarten' of 'Joden', in een andere situatie gaat het om meer nationaal, etnisch of religieus afgebakende groepen als 'Marokkanen', 'buitenlanders', 'asielzoekers' of 'moslims'.

Ook de hang naar een meer autoritaire staatsvorm moet, in mindere of meerdere mate, zichtbaar zijn in de ideologie van een formatie. Maar ook dit aspect van rechtsextremisme kan zich in verschillende verschijningsvormen voordoen. Soms in de concrete wens naar een dictatoriale of andere autoritaire bestuursvorm, al of niet verwijzend naar nationaalsocialistische of fascistische regimes in het verleden of naar autoritaire of 'illiberale' bestuursvormen in het heden. Soms door in algemenere termen en bij voortdoring stil te staan bij het falen van de democratische rechtstaat en voorstellen te doen voor meer autoritaire alternatieven.

In deze publicatie zijn extreemrechts en rechtsextremisme synoniemen. Ze worden afwisselend gebruikt.

Ten behoeve van dit overzicht is gebruik gemaakt van de dataverzameling in het kader van het Monitorproject ‘Racisme, Antisemitisme en Extreemrechts Geweld in Nederland’².

De dataverzameling binnen dit project op het gebied van extreemrechts vindt bijna volledig plaats op basis van primaire bronnen: publicaties, websites en digitale media van extreemrechtse formaties, sociale media-activiteiten van dergelijke formaties en hun aanhang, gesprekken met (voormalige) rechtsextremisten en het bekijken van publieke activiteiten (demonstraties) van deze organisaties.

De data die op deze manier verzameld zijn, worden vervolgens geanalyseerd en ingekaderd met behulp van bestaande literatuur over rechtsextremisme in Nederland en verder vergeleken en geduid met behulp van kennis van andere waarnemers van het extreemrechtse veld.

Een overzicht van relevante publicaties staat in de bijlage 2.

² — <http://www.annefrank.org/monitor>

Korte geschiedenis van het rechts-extremisme in Nederland

Deze korte beschrijving betreft de geschiedenis van het rechtsextremisme in Nederland na 1945. In die periode van ruim zeven decennia heeft het extreemrechtse landschap zich in veel verschillende opzichten ontwikkeld. In deze paragraaf zullen we drie bepalende ontwikkelingslijnen onderscheiden: ideologie, thematische speerpunten en personele continuïteit.

De eerste ontwikkelingslijn, ideologie, spreekt voor zich. Ideologische inzichten worden door extreemrechtse formaties aangepast aan nieuwe inzichten en veranderde omstandigheden in samenleving en (geo) politiek. De tweede ontwikkelingslijn is het aanpassen van centrale politieke thema's die, binnen de ideologische kaders, tot speerpunt werden gemaakt. Een derde ontwikkelingslijn is die van continuïteit van personen en organisaties. Bij de verschillende extreemrechtse organisaties zagen we in het grootste deel van de gevallen dat zij voortkwamen of afsplitsten van andere extreemrechtse organisaties. Daarmee samenhangend was er sprake van een personele continuïteit, in de zin dat er in de verschillende extreemrechtse organisaties steeds personen actief werden, die ook al een geschiedenis hadden in eerdere extreemrechtse organisaties.

Grofweg is de naoorlogse geschiedenis van het Nederlands rechtsextremisme in te delen in vijf periodes, die hieronder kort beschreven worden.

1. Eerherstel 1949-1970

Vanaf het moment dat er eind jaren veertig grote groepen veroordeelde collaborateurs in vrijheid kwamen, was een klein deel van hen betrokken bij initiatieven om tot eerherstel te komen. Dat ging deels om initiatieven om hen in sociaal opzicht te helpen (aan steun, vriendschap, werk en inkomen), maar deels ook om de nationaal-socialistische ideologie weer een plek te geven in het Nederlandse politieke landschap. Het meest duidelijke initiatief daartoe was de oprichting van een politieke partij, de NESB, begin jaren vijftig, die kort na oprichting werd verboden en ontbonden. Maar ook de activiteiten binnen de Boerenpartij door oud-collaborateurs moet in dat kader worden gezien. De kern van deze periode draaide om continuïteit van personen en ideeën die een belangrijke rol hadden gespeeld in het collaboratiemilieu tijdens de oorlog.

2. Blank en veilig 1970-1981

In 1971 werd vanuit deze traditie van eerherstel een klein extreemrechts groepje opgericht: De Nederlandse Volks-Unie (NVU). Kort na oprichting pleitte een betrokkene, Joop Glimmerveen, om niet langer de nadruk te leggen op de oorlog, eerherstel en het nationaalsocialisme, maar om aandacht te besteden aan meer hedendaagse

problemen. En dan vooral het nieuwe probleem van immigratie en gastarbeid. Hij kreeg daar niet direct veel steun voor binnen de partij. Maar nadat hij bij raadsverkiezingen in Den Haag onverwacht veel stemmen kreeg met de boodschap 'Den Haag Moet Blank en Veilig Blijven' werd Glimmerveen partijvoorzitter. Hij bracht daarna als eerste partij in Nederland een luid en radicaal protest tegen migratie. Dat deed hij echter voor een deel met personen uit oudere organisaties, met een collaboratieverleden. Een aanpassing van thematiek (immigratie), binnen het bestaande nationaalsocialistische ideologische kader met een continuïteit van personen.

3. Centrumstroming 1981-2000

De NVU behield een radicaal, nationaalsocialistisch en bij tijd en wijle gewelddadig karakter. Begin jaren tachtig ontstond een nieuwe partij, de Centruumpartij. Deze partij had aanvankelijk een veel gematigder ideeënpalet en aanhang dan de NVU, maar continueerde tegelijkertijd wel de kritiek op de komst van migranten en op de multiculturele samenleving. Na aanvankelijke successen (behalen van een Kamerzetel in 1982 en electorale successen bij verschillende raadsverkiezingen en de Europese verkiezingen in 1984) implodeerde de partij rond 1985 door interne twisten. Uiteindelijk gingen er twee partijen verder, de Centrumdemocraten en de CP'86. De Centrumdemocraten (CD) van Hans Janmaat wist begin jaren negentig wederom electorale successen te behalen (drie Kamerzetels en tientallen raadszetels). De partij raakte echter opnieuw in het ongerede door veel interne ruzies, volksvertegenwoordigers die zich uit de partij terugtrokken en externe repressie. In 1998 raakte de CD alle Kamer- en raadszetels kwijt. In 2002 werd de partij opgeheven. Enkele maanden later overleed Janmaat.

Na de scheuring van de Centruumpartij in 1985 werd de oorspronkelijke partij in 1986 failliet verklaard na enkele procedures wegens verkiezingsfraude, maar ging zij verder onder de naam CP'86. Vanaf 1990 werd de CP'86 het vehikel van een groep jonge neonazi's, vooral uit de regio's Rotterdam en Den Haag. Dat leidde tot een snelle radicalisering van de partij, veel incidenten, geweld en strafrechtelijke procedures. Maar het leidde ook tot het behalen van een aantal raadszetels. Uiteindelijk werd de onrust in en om de partij te groot en stortte ook deze partij vanaf 1996 langzaam in elkaar. Een bij de Rechtbank Amsterdam gestarte procedure tot verbod en ontbinding leidde in 1998 weliswaar tot een formeel verbod, maar de partij bestond op dat moment alleen nog maar in naam.

Bij de Centrumstroming zien we wederom een continuïteit van personen. Binnen de stroming komen verschillende personen terug uit de NVU. Op ideeëengebied is de continuïteit aanvankelijk alleen te vinden in de migratiethematiek, maar niet op ander ideologisch vlak (nationaalsocialisme). In een latere periode kwamen die nationaalsocialistische ideeën wel weer terug bij de CP'86. Ook Joop Glimmerveen werd medio jaren negentig weer actief bij acties van de CP'86.

Eind jaren negentig ontstond er op verschillende plaatsen in Nederland onrust over de vestiging van vluchtelingen. Deze onrust werd versterkt door de verkrachting en moord van een meisje, waarvan (naar later blijkt ten onrechte) veel mensen vermoedden dat de dader gezocht moest worden in een nabij gelegen AZC. Extreemrechtse groeperingen trachtten in deze periode te profiteren van deze onrust door propaganda-acties rond dit thema te voeren, maar successen bleven uit.

In de jaren zeventig, tachtig en negentig was ook sprake van een radicalisering van het politieke en maatschappelijke isolement van

extreemrechts. Deze radicalisering kende twee duidelijke uitingsvormen. Ten eerste was het discours dat als ‘extreemrechts’ werd gekwalificeerd aan verandering onderhevig. Steeds meer politieke en maatschappelijke opinies, vooral opinies die kritisch stonden ten aanzien van immigratie en de zich ontwikkelende multiculturele samenleving, werden door belangrijke delen van samenleving, media en politiek voorzien van het label ‘extreemrechts’, waarmee diskwalificatie en marginalisering werden beoogd. Ten tweede werd ook de bestrijding van extreemrechts gaandeweg deze periode radicaler, repressiever en met regelmaat ook gewelddadiger. Door tegenstanders van extreemrechtse organisaties en partijen werd een breed scala aan middelen, waaronder gewelddadige, ingezet bij acties. Daarbij werd grof en intimiderend geweld, ook gericht op personen, gebruikt. Maar ook door overheden werden sterk repressieve maatregelen genomen, die de facto cruciale grondrechten als de vrijheid van vergadering en demonstratievrijheid aan extreemrechtse groepen ontzegde.³

4. Post-Fortuyn (2001-2015)

Na de 9/11-aanslagen op het World Trade Center in New York (2001) en de opkomst en moord op Pim Fortuyn (2002) veranderde er veel rond het rechtsextremisme in Nederland. Door deze gebeurtenissen kwamen twee onderwerpen scherp naar voren in het politieke debat, om daar niet meer te verdwijnen. Ten eerste werd de positie van de islam in de westerse samenleving in steeds sterkere bewoordingen bediscussieerd. Fortuyn had daar al een punt van gemaakt, maar de aanslagen op 9/11 en de reacties op die aanslagen in de samenleving verscherpten die discussie. Ten tweede werd na de moord op Fortuyn de vrijheid van meningsuiting een belangrijk discussiepunt. In hoeverre konden kritische meningen over immigratie,

de multiculturele samenleving en de islam een effectief beroep doen op dit grondwettelijk recht? De moord op Pim Fortuyn – en later de permanente doodsb bedreiging van PVV-leider Geert Wilders – is sindsdien een wrange illustratie van de onwil om dergelijke kritiek toe te laten in het publieke domein.

Deze veranderingen leidden niet tot groeiende aanhang of electorale successen voor extreemrechtse organisaties. Maar deze veranderingen in het politieke discours kregen wel een politieke vertaling in de electorale successen van de LPF (2002, 2003), PVV (2006-2017) en Forum voor Democratie (2017). Daarnaast kwam na de moord op Fortuyn in 2002 nationalisme als thema weer terug op de politieke agenda bij verschillende partijen, ook uit het politieke midden. In de jaren daarna was ook een toename in kritische benadering van migratie, vluchtelingen en de aanwezigheid van de islam zichtbaar bij veel meer partijen dan alleen de bovengenoemden.

Na de moord op Theo van Gogh (2004) was er sprake van een groei in aanhang van extreemrechtse groepen, vooral voor meer radicale en activistische groepen. Deze nieuwe aanwas was vooral afkomstig uit kringen van zogenaamde Lonsdalejongeren. Deze jongeren waren onderdeel van de brede en populaire gabber-jeugdstijl en koppelden deze jeugdstijl aan min of meer uitgesproken xenofobe meningen. Een deel van deze jongeren raakte vervolgens betrokken bij verschillende extreemrechtse organisaties. Het aantal actieve aanhangers van deze organisaties kon daardoor in korte tijd groeien tot enkele honderden. Na enkele jaren ebde dit Lonsdalejongeren-effect weer weg. Deze jongeren werden ouder en verlieten het extreemrechtse circuit en er kwam ook amper

3 — Zie voor een uitgebreide beschouwing en analyse van deze periode: J. de Vetten (2016). *In de ban van goed en fout. De bestrijding van de Centrumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)*. Amsterdam: Bert Bakker.

nieuwe aanwas meer bij, omdat de gabber-jeugdstijl inmiddels was overgewaaid.

In het algemeen kan gezegd worden dat deze jaren zich kenmerkten door een thematische aanpassing, waarbij moslims en de islam de kern van de boodschap gingen vormen van het wij-zij-denken. Daarnaast was er, behalve van nieuwe aanwas, ook sprake van continuïteit in organisaties en personen. Vanaf 2010 is er langere tijd sprake van een vrij stabiele en overzichtelijke situatie rond extreemrechtse organisaties in Nederland.⁴ Er is sprake van een constant aantal van ongeveer honderd actieve rechtsextremisten in Nederland, betrokken bij een aantal verschillende organisaties. Voor een deel gaat dat om organisaties die op ideologisch vlak van mening verschillen, maar in andere gevallen om versplinterde organisaties op basis van persoonlijke geschillen. De acties die vanuit deze groepen werden georganiseerd beperkten zich in bijna alle gevallen tot deelname van de eigen achterban. Veel van deze organisaties waren verder aan specifieke regio's gebonden, waar hun aanhang zich concentreerde.

5. Nieuwe thema's, dreiging en minder maatschappelijke weerbaarheid (2015-heden)

In de periode 2015-2016 was er sprake van een aantal ontwikkelingen in de wereld met grote impact op het extreemrechtse veld in Nederland. In 2015 kwam een grote vluchtelingenstroom richting Europa op gang vanuit – voornamelijk – Syrië. Grote groepen vluchtelingen bereikten ook Nederland en moesten hier worden opgevangen, wat veel en vaak zeer heftige reacties teweegbracht onder de Nederlandse bevolking. Daarnaast vonden er in datzelfde jaar enkele zeer zware terroristische aanslagen vanuit islamitische hoek plaats in Europa, waaronder

de aanslagen op het Franse satirische blad Charlie Hebdo en de aanslag op de concertzaal Bataclan in Parijs. Deze aanslagen hadden ook grote impact op de Nederlandse samenleving. Ook in het jaar daarna, 2016, hield de vluchtelingenstroom aan, evenals de daarmee gepaarde onrust in Nederland. Ook in dat jaar vonden enkele zware aanslagen plaats (Zaventem, Nice, Berlijn). Verder was 2016 het jaar waarin de Amerikaanse presidentsverkiezingen plaatsvonden en Donald Trump werd gekozen. Deze verkiezing zorgde voor veel optimisme bij Nederlandse rechtsextremisten. Enerzijds vanwege het in een aantal gevallen voor hen herkenbare narratief van Trump. Anderzijds omdat in het kielzog van Trump ruimte was voor groei in volume en in betekenis van Amerikaanse extreemrechtse organisaties, die op hun beurt grote invloed hadden op ideeën en strategieën van Nederlandse rechtsextremisten. En, tenslotte, was 2016 het jaar waarin het Zwarte Pieten-debat in Nederland sterk polariseerde en radicaliseerde. Deze ontwikkelingen zorgden voor snelle en (vooralsnog) blijvende veranderingen in diverse aspecten van het Nederlandse rechtsextremisme.:

Er was sprake van:

- een verschuiving in thema's en doelen
- organisatorische veranderingen
- een verandering in gevaarstelling
- een verandering in maatschappelijke omgang met extreemrechts.

Thema's en actiedoelen

Diverse ontwikkelingen in 2015 en 2016 hebben invloed gehad op de thema's en actiedoelen in de periode die daarop volgde.

Een eerste belangrijk thema dat van grote invloed was, was de vluchtelingenproblematiek. Vanaf de zomer van 2015 kwamen grote groepen vluchtelingen naar Europa en Nederland, vooral afkomstig uit het door oorlog geteisterde

Syrië. De opvang van deze vluchtelingen bleek in grote delen van Europa voor felle debatten en protesten te zorgen, zo ook in Nederland. Extreemrechtse groepen haakten vanaf het najaar van 2015 in op de onrust rond de komst en opvang van deze vluchtelingen. Naast moslims en de islam kwamen nu ook vluchtelingen naar voren als speerpunt van het extreemrechts politiek activisme, waarbij ook steeds nadrukkelijk verbanden werden gelegd tussen deze vluchtelingen, de islam en islamitisch geïnspireerde terreur. Regelmatig was er sprake van de betrokkenheid van extreemrechtse organisaties bij de protesten tegen de opvang van vluchtelingen, waarbij ook (lokale) politiek en overheid fel werden bekritiseerd vanwege het toelaten van asielzoekers.

Een tweede thema dat vanaf het najaar van 2016 werd aangegrepen door extreemrechtse formaties, was de discussie rond de figuur van Zwarte Piet. De maatschappelijke onrust die deze discussie sinds enkele jaren veroorzaakt, werd door verschillende extreemrechtse groepen opgepikt en tot speerpunt van actie gemaakt. In 2014 en 2015 was de landelijke intocht van Sinterklaas al het decor van protesten van voor- en tegenstanders van Zwarte Piet. Bij beide gelegenheden waren ook rechtsextremisten aanwezig en betrokken bij incidenten. In 2016 en 2017 werd Zwarte Piet een speerpunt van veel extreemrechtse groepen en bleef het activisme niet alleen beperkt tot de landelijke intocht, maar vonden ook acties plaats in de hele maand november. Deze acties en de demonstraties van tegenstanders van Zwarte Piet leidden op verschillende momenten tot – meestal geweldloze - confrontaties tussen voor- en tegenstanders van Zwarte Piet. Een actie die in 2017 veel aandacht trok, was de snelwegblokkade in Friesland waar demonstranten tegen Zwarte Piet werden tegengehouden. Bij deze blokkade waren geen

rechtsextremisten betrokken, maar de actie kon op brede sympathie, waaronder ook uit extreemrechtse kring, rekenen. In de aanloop naar het Sinterklaasfeest van 2018 vonden verdere polarisering en verharding van de acties rond Zwarte Piet plaats. Daar waren weliswaar sporadisch rechtsextremisten bij betrokken, maar de grootste incidenten werden veroorzaakt door groepen voetbahoooligans, die reageerden op anti-Zwarte Pietprotesten tijdens lokale intochten. Bij het belagen en aanvallen van demonstraties leken in de meeste gevallen groepen voetbahoooligans leidend te zijn. Er was maar bij enkele acties sprake van zichtbare betrokkenheid van rechtsextremisten. Op andere plaatsen werd wel door extreemrechtse groepen vreedzaam gedemonstreerd voor het behoud van Zwarte Piet. In 2019 werd er door veel partijen uitgegaan van een herhaling van de onrust rond de Sinterklaasintochten van 2018, waarbij confrontaties tussen voorstanders en tegenstanders van Zwarte Piet fors uit de hand liepen, vooral door de lokale bemoeienissen van voetbalsupporters. Het bleef in 2019 echter een stuk rustiger dan de jaren daarvoor. Dat had in ieder geval te maken met uitgebreide preventieve aanpak van veel lokale autoriteiten, waarbij met inzet van veel ordehandhavers en het gebruik van diverse bestuursrechterlijke middelen (de intochtroute tot festivalterrein verklaren, gebiedsverboden uitgeven, vastgestelde demonstratielocaties aanwijzen) noodzakelijk bleken. Daarnaast hebben twee beeldvormende incidenten waarschijnlijk ook bijgedragen tot een relatieve afname van de onrust rond de intochten. Enkele dagen voordat de intochten zouden beginnen, werd een overleg van tegenstanders van Zwarte Piet in

4 — Binnen het project 'Monitor racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland' werden in de periode 2010-2014 de volgende aantallen actieve rechtsextremisten vastgesteld: 2010 -155; 2011 -90; 2012 -100; 2013 - 120; 2014 -100.

Den Haag aangevallen, waarbij de nodige vernielingen werden aangericht. De daders bleken uit het pro-Zwarte Pieten-kamp afkomstig. Het gebruikte geweld leek te zorgen voor een negatieve toonzetting rond de pro-Zwarte Piet-activiteiten. Toen vervolgens bij de intocht in Den Bosch een groep FC Den Bosch-supporters deelnam aan het pro-Zwarte Pieten-protest en deze demonstratie voortzette in het stadion, waarbij ook een speler van de tegenpartij grof racistisch werd beledigd en uitgemaakt werd voor 'Zwarte Piet' ontstond er landelijke commotie rond dit incident. Dat leidde er onder andere toe dat er enkele voorgenomen pro-Zwarte Piet-acties werden afgelast.

In deze sfeer van conflict en maatschappelijke onrust kozen verschillende extreemrechtse groepen er ook weer voor om actie te voeren rond dit thema. Maar anders dan vorige jaren was geen actieve deelname zichtbaar bij de echte onrust. Er werd één demonstratie georganiseerd, bij de landelijke intocht in Apeldoorn door de NVU. Verder liepen groepjes rechtsextremisten bij verschillende intochten mee, verkleed als zwarte Zwarte Piet. Dat leidde echter nergens tot ophef. Alleen in Apeldoorn werd geconstateerd dat de Zwarte Pieten van Pegida zich als demonstranten gedroegen, maar niet in het toegewezen demonstratievak wilden gaan staan. Daarop werd deze groep door de politie aangehouden. In een later stadium werden de aanklachten tegen de Pegida-activisten door het Openbaar Ministerie geseponeerd. Ook in 2020 is het behoud van Zwarte Piet een thema dat door verschillende extreemrechtse groepjes van belang is.

Synchroon aan de betrokkenheid bij deze twee thema's lijkt er sprake te zijn van een verschuiving van doelen van extreemrechts activisme. In de Zevende rapportage racisme, antisemi-

tisme en extreemrechts geweld in Nederland (Wagenaar, 2018) werd vastgesteld dat doelen van extreemrechts geweld vanaf 2014 wat aantallen incidenten betreft verschoven van etnische naar politieke doelwitten. Er werden meer acties ondernomen tegen politieke tegenstanders en bijvoorbeeld voorstanders van een ruimhartige vluchtelingenopvang. Het lijkt erop dat deze constatering inmiddels in een breder beeld moet worden geplaatst. Extreemrechtse activisten zoeken vaker (extreem)linkse bijeenkomsten of locaties op om te demonstreren of om een confrontatie aan te gaan. Dat gebeurde bijvoorbeeld tijdens verschillende protesten tegen het uiterlijk van Zwarte Piet of tijdens demonstraties met een links karakter. Tot voor kort kwam confrontatiegeweld vooral voor bij acties die door extreemlinks werden ondernomen bij extreemrechtse bijeenkomsten of demonstraties. Nu worden de rollen bij verschillende gelegenheden omgedraaid. Deze ontwikkeling kan verklaard worden in samenhang met de groeiende populariteit van de zogenaamde 'omvolkingstheorie', waarbij onder andere wordt betoogd dat de neergang van onze samenleving door immigratie en islamisering een bewust beleid is van de (linkse) politieke elite. Die redenering volgend is het begrijpelijk dat extreemrechtse activisten zich ook meer op die 'linkse elite' gaan richten.

Naast de verschuiving in actie-thema's en -doelen heeft er ook een verschuiving plaatsgevonden op ideologisch vlak. In de schaduw van de Tweede Wereldoorlog was het decennialang heel lastig om in Nederland openlijk antisemitische meningen te verkondigen of het in politieke context over menselijke 'rassen' te hebben. Veel extreemrechtse organisaties deden dat dan ook niet, of alleen achter gesloten deuren. Na de verkiezingswinst van Donald Trump is in zijn slipstream ook de Amerikaanse

Alt-Right-beweging populair geworden. De vaak uitgesproken racistische en antisemitische ('white supremacy') ideeën van de Alt-Right hebben ook voet aan grond in Nederland gekregen, vooral bij de organisatie Erkenbrand en daaraan gelieerde organisaties. Maar ook andere extreemrechtse organisaties lijken zich veiliger te voelen om binnen het huidige publieke debat antisemitische of racistische onderwerpen aan te snijden. Dat gebeurt ook door het omarmen van de 'omvolkingstheorie' in extreemrechtse kringen. Het gaat bij de term 'omvolking' om een samenzweringstheorie, die stelt dat er sprake is van een bewuste strategie om te komen tot een vernietiging van de autochtone blanke Europese bevolking. De nadruk ligt daarbij dus niet op het problematiseren van de immigratie en immigranten als zodanig, maar op het idee dat de 'linkse elite', de machthebbers en media, daarin gesteund door krachten op de achtergrond, een bewust beleid voeren om immigratie mogelijk te maken en zelfs te bevorderen. En dat met dat migratiebeleid een kwade opzet wordt beoogd, namelijk de vernietiging van het blanke ras. Daarmee richten aanhangers van deze theorie zich zowel tegen migranten, als tegen de 'elite' die schuldig is aan de komst en aanwezigheid van migranten. Deze samenzweringstheorie kent begrijpelijkerwijze veel steun in extreemrechtse kringen en krijgt daar bovendien in een aantal gevallen een antisemitische connotatie: Joden zouden degenen zijn die achter de schermen deze 'omvolking' organiseren. Naast steun, is de omvolkingstheorie ook een belangrijke inspiratiebron gebleken voor enkele extreemrechtse terreuraanslagen, zoals de moskeeaanslag in Christchurch, Nieuw-Zeeland.

We zien hier dat de verschuiving in thema's, doelen en ideologie van extreemrechts zich sinds 2015 heeft ontwikkeld op drie klassieke

pijlers van de definitie van extreemrechts. Aan de ene kant wordt de eigen identiteit (het 'wij' uit de definitie) benadrukt. De eigen culturele waarden worden beschermd, onder andere met het felle verdedigen van het uiterlijk van Zwarte Piet, of het eigen blanke ras. Tegelijkertijd wordt het duale vijandsbeeld (de 'zij' uit de definitie) van extreemrechts steeds duidelijker waarneembaar. Aan de ene kant de 'volksvreemde' vijanden (moslims, vluchtelingen, migranten), waarnaast aan de andere kant ook de 'volksvijandige groepen' (de overheid, de 'elite', (extreem)linkse tegenstanders, linkse politici, voorstanders van vluchtelingenopvang en autoriteiten) steeds meer aandacht krijgen van extreemrechtse groepen.

Organisatorische veranderingen

Behalve veranderingen op thema's hebben de ontwikkelingen in 2015 en 2016 ook organisatorische gevolgen voor extreemrechts gekend. Binnen het extreemrechtse landschap, en dan vooral bij organisaties die al langere tijd bestaan, is er nog steeds sprake van veel persoonlijke animositeit, gebrek aan organisatorische capaciteiten of leiderschap. Deze organisaties wisten echter aanvankelijk ook te profiteren van de maatschappelijke onrust die ontstond op de thema's vluchtelingen, islamitisch terrorisme en Zwarte Piet. Er werden meer acties ontplooid, er werden samenwerkingsverbanden aangegaan of pogingen daartoe ondernomen. Verder was er sprake van groei in aanhang van verschillende extreemrechtse organisaties en ontstonden er enkele nieuwe groeperingen⁵.

Nadat er vanaf de zomer van 2016 in veel mindere mate vluchtelingen naar Nederland kwamen

5 — Voor precieze cijfers zie: W. Wagenaar (2018). Extreemrechtse Formaties en Extreemrechts Geweld, In: B. Tierolf, N. Hermens, M. van Kapel & W. Wagenaar, Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. Zevende rapportage, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

is de maatschappelijke onrust rond dit thema geluwd⁶. Dat had vervolgens zichtbare gevolgen voor het extreemrechtse activisme. Het aantal acties en demonstraties waarbij extreemrechtse groeperingen betrokken zijn is sindsdien afgenomen. De toename in aanhang en steun, die extreemrechtse formaties in 2015 en 2016 doormaakten, beklifde niet. Er kan worden vastgesteld dat verschillende extreemrechtse organisaties niet bij machte zijn gebleken om eenzelfde actieve aanhang te behouden. In 2020 is de actieve aanhang van veel extreemrechtse organisaties in veel gevallen teruggelopen tot onder het niveau van voor 2015. De oorzaak van deze afname is niet met zekerheid vast te stellen. Maar wel is het een gebruikelijk verschijnsel dat een groot deel van mensen die actief worden in extreemrechtse groepen doorgaans maar een kortere periode (enkele maanden tot enkele jaren) actief blijven. Als er vervolgens amper nieuwe aanwas plaatsvindt, zal er dus een afname van het aantal activisten plaatsvinden. Op deze manier is te begrijpen dat de snelle toename in aantallen activisten in de onrustige periode 2015-2016 niet als vanzelfsprekend een vervolg heeft gekregen toen er in de jaren daarna minder onrust bestond op voor extreemrechts betekenisvolle thema's. Verder is het grootste deel van het aantal nieuwe extreemrechtse groepen, dat in 2015 en 2016 ontstond op de golven van maatschappelijke onrust, inmiddels weer verdwenen.

Er is, samengevat, dus sprake van een extreemrechts landschap dat qua aantallen actieve aanhangers op een niveau lijkt te zijn gekomen dat lager is dan voor de onrustige periode in 2015/2016.

Gevaarzetting⁷

In een aantal westerse landen is er sprake van toenemende ernstige geweldsdreiging vanuit extreemrechtse hoek. De eind 2019 verschenen

'Global Terrorism Index'⁸ laat een duidelijke stijging zien van extreemrechtse terroristische incidenten in de Westerse wereld, een ruime verdrievoudiging in de laatste vijf jaar. Ook het aantal dodelijke slachtoffers is vanaf 2014 ieder jaar sterk toegenomen. Recente voorbeelden zijn de dodelijke aanslag met een auto op een linkse demonstratie in Charlottesville (augustus 2017, Verenigde Staten), de poging tot moord op een aantal willekeurige migranten (februari 2018, Italië), de aanslag op een synagoge in Pittsburgh met 11 doden (oktober 2018, Verenigde Staten), de massamoord in twee moskeeën met 51 doden (maart 2019, Nieuw-Zeeland), de moord op CDU-politicus Walter Lübcke (juni 2019, Duitsland), de aanval op een moskee in Baerum (augustus 2019, Noorwegen), de aanval op een synagoge in Halle (oktober 2019, Duitsland) en de moord-aanslag op bezoekers van twee shishalounges in Hanau (februari 2020, Duitsland). Verder werden in zowel Duitsland, Frankrijk, Spanje als het Verenigd Koninkrijk extreemrechtse groepen opgerold met ernstig gewelddadige plannen. Bij verschillende van deze aanslagen werd hardop de vraag gesteld of het scherpe en polariserende woordgebruik van politieke leiders over onderwerpen als migratie, multiculturaliteit en rassen bij hebben gedragen aan het stimuleren van dergelijke vormen van politiek geweld.

6 — De NCTV signaleerde in november 2016 een afname van gewelddadige incidenten rond de komst van vluchtelingen, maar stelde tegelijkertijd: 'Wel vonden er nog steeds bekladdingen en vernielingen plaats bij asielzoekerscentra en bij huizen van statushouders. Het teruglopen van actie betekent echter niet dat de afkeer van vluchtelingen en moslims daadwerkelijk is verdwenen in Nederland, integendeel. De haat tegen de islam, vluchtelingen en de Nederlandse politiek is nog steeds volop zichtbaar, vooral op het internet.' (Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 43, november 2016).

7 — Deze paragraaf is beschouwend en geeft richting aan denken over potentiële gevaren vanuit het extreemrechtse veld in Nederland. Voor een actueel dreigingsbeeld kan het 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland' (DTN) gebruikt worden, zie: <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn>

8 — Institute for Economics & Peace (2019) Global Terrorism Index 2019: Measuring the impact of terrorism. Sydney. Available from: <http://visionofhumanity.org/reports>

Deze ontwikkelingen leiden vanzelfsprekend ook tot de vraag of iets dergelijks ook in Nederland waarneembaar of voorstelbaar is. Het antwoord daarop moet genuanceerd zijn. Concrete aanwijzingen voor dergelijke ontwikkelingen zijn er in het geheel niet. En Nederland heeft na de Tweede Wereldoorlog ook veel minder ervaringen met ernstig extreemrechts geweld dan veel van bovengenoemde landen. Ook het extreemrechtse landschap in Nederland verschilt al decennialang in samenstelling, organisatiegraad en slagkracht van extreemrechts in ons omringende landen (Duitsland, België). Daarnaast kenmerkt georganiseerd extreemrechts in Nederland zich grotendeels door de keuze voor geweldloos activisme.

Tegelijkertijd moet er wel geconstateerd worden dat er binnen Nederlandse extreemrechtse kringen in beperkte mate sprake is van openlijke sympathie voor gewelddadige en terroristische acties. Zo werden bijvoorbeeld de moordaanslag op de CDU-politicus Lübcke en de massamoord in Christchurch, Nieuw-Zeeland in het openbaar toegejuicht door enkele personen die in het verleden ook al sympathie betuigden voor de massamoord van Anders Breivik. Verder kan de mogelijkheid nooit helemaal worden uitgesloten dat er vanuit extreemrechtse kringen of vanuit extreemrechtse motivatie min of meer spontaan kan worden overgegaan tot ernstige gewelddadige acties, zoals een brandbomaanslag op een moskee in Enschede in februari 2016 liet zien. De NCTV stelde over de aanslag op de moskee in Enschede: ‘Dergelijke aanslagen zijn in de huidige context van Nederland nog steeds voorstelbaar.’⁹ Tegelijkertijd constateert hetzelfde rapport ook: ‘er zijn geen concrete aanwijzingen voor groepen of individuen die de intentie of de potentie hebben om grootschalig terroristisch geweld toe te passen.’ Ook de AIVD ziet in het algemeen een beperkte gewelds dreiging vanuit extreemrechts: ‘Hoe wel men over het algemeen niet overgaat tot

geweld, acht de AIVD het risico dat (snel radicaliserende) rechts-extremistische eenlingen of kleine groepen naar geweld grijpen, groter dan in het verleden.’¹⁰

In 2018 waren er twee arrestaties die voortkwamen uit ‘fluïde’ extreemrechtse initiatieven. In het voorjaar van 2018 werd een betrokkene bij de ‘Anti-Terreur Brigade’ op basis van een ambtsbericht van de AIVD gearresteerd op verdenking van het plannen van een aanslag. In december 2018 werd hij veroordeeld tot een celstraf van drie jaar wegens het plannen van aanslagen tegen moslims, islamitische instellingen en ‘linkse kopstukken’. In de zomer van 2018 werd een andere extreemrechtse activist gearresteerd. Hij had op sociale media gedreigd een aanslag te plegen na de zelfmoord van een Haags PVV-raadslid. Deze tweede verdachte is inmiddels vrijgesproken van deze bedreiging. In 2019 werd een Pegida-aanhanger gearresteerd, samen met twee medeverdachten, wegens verboden wapenbezit. De politie vond bij hem teksten over de ‘omvolkingstheorie’. In mei 2020 werd een man door de Haagse rechtbank veroordeeld wegens het dreigen met een terroristisch misdrijf en het bezit van een semiautomatisch wapen¹¹. Deze man is niet bekend uit rechtsactivistische kringen, maar had zich wel positief uitgelaten over de rechtsterroristische aanslag in Christchurch, Nieuw-Zeeland en verkondigde een soortgelijke actie te willen uitvoeren. De NCTV typeert deze twee arrestanten als volgt: ‘Het gaat hier niet om jonge mannen die mede via internet zijn geradicali-

9 — Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2018) De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa. Aard, ernst en omvang van de rechts-extremistische gewelds dreiging in West-Europa, inclusief Nederland. Den Haag : NCTV.

10 — AIVD (2018), Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging. Den Haag: AIVD.

11 — Rechtbank Den Haag 13-5-2020. ECLI:NL:RBDHA:2020:4230.

seerd, maar om oudere mannen waarvan de ideologische achtergrond lijkt te stroken met het Duitse begrip Wutbürger: woedende (systeemhatende) burgers die niet zozeer worden gedreven door vastomlijnde rechts-extremistische ideeën, maar zich vanuit een mix van persoonlijke grieven en psychische problemen al langer opwinden over maatschappelijke ontwikkelingen in de samenleving in het algemeen en de politiek in het bijzonder. Vaak moeten vluchtelingen en moslims het ontgelden, omdat die het ‘eigene’ van de Nederlands samenleving zouden bedreigen.¹²

Samengevat kan de dreiging van ernstig geweld vanuit extreemrechts als zeer gering worden omschreven, maar wel voorstelbaar. De NCTV formuleert dat als: ‘Een rechts-terroristische aanslag door een eenling in Nederland is voorstelbaar. Deze inschatting is vooral gebaseerd op de mogelijkheid dat een Nederlandse (internet-) eenling radicaliseert en tot een rechtsextremistisch geïnspireerde geweldsdaad overgaat. Rechts-extremistische groepen in Nederland zijn marginaal en niet-gewelddadig.’¹³

Behalve de dreiging van geweld kan er ook sprake zijn van andere bedreigingen vanuit extremistische - waaronder extreemrechtse - organisaties. Het gaat daarbij om beïnvloeding van het maatschappelijke en politieke debat, waarbij twijfel wordt gezaaid over het functioneren of de noodzaak van de democratische rechtsstaat en mensenrechten. Vooral via internet lijken rechtsextremisten er steeds vaker in te slagen twijfel te zaaien over de democratische waarden van onze samenleving en op die manier invloed te hebben op het publieke debat. Ook deze ontwikkeling wordt gesignaleerd door de AIVD: ‘de niet-gewelddadige dreiging tegen de democratische rechtsorde die voortkomt uit activiteiten als systematisch haatzaaien, bevolkingsgroepen demo-

niseren, intimideren of een sfeer van angst creëren. Deze dreiging gaat bijvoorbeeld uit van het ‘intellectuele’, door de alt-rightbeweging geïnspireerde, rechts-extremisme. Het gedachtegoed van alt-rechts, gebaseerd op rassenleer, druist in tegen de principes waar onze democratische rechtsorde op gebaseerd is. Het Nederlandse alt-rechts tracht dit zeer extremistische gedachtegoed tot gemeengoed te maken, bijvoorbeeld door het idee te verspreiden dat er sprake is van een bewust en gestuurd beleid vanuit de huidige machthebbers en media, dat moet leiden tot een ‘omvolking’ en uiteindelijke vernietiging van het blanke ras. Men wil bereiken dat een culturele omwenteling plaatsvindt naar een maatschappij waarin racisme normaal is. Dit om uiteindelijk de weg vrij te maken voor een politiek bestel dat alleen de grondrechten van de blanke burger waarborgt. ‘Als dergelijk gedachtegoed in de toekomst steeds meer voet aan de grond krijgt in de Nederlandse samenleving en daarmee ook doorsijpelt naar het openbaar bestuur, is dat een bedreiging voor de Nederlandse democratische rechtsorde.’¹⁴

Behalve het verspreiden van haat, is ook het verspreiden van zogenaamd ‘fake news’, een recente ontwikkeling. Daarbij is de inzet van onwaarheden zelf niet nieuw. Extremistische groepen maken sinds jaar en dag gebruik van selectieve waarheden, complotten, propaganda en leugens om het eigen gelijk te onderbouwen. Maar in het huidige tijdsgewricht is deze inzet aan verandering onderhevig. Ten eerste door de

12 — Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding en Veiligheid (2019) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 52, juni 2020.

13 — Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding en Veiligheid (2019) Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 51, december 2019.

14 — AIVD (2018), Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging. Den Haag: AIVD.

snelheid en impact die dergelijke misinformatie kan hebben door het gebruik van internet en sociale media. Ten tweede omdat er naast het opzettelijk gebruik van deze desinformatie tegelijkertijd door extremisten systematisch twijfel wordt gezaaid aan het waarheidsgehalte van klassieke media. Zo wordt in Nederland onder rechtsextremistische, maar ook onder rechts-populistische groepen het waarheidsgehalte van reguliere kranten en omroepen regelmatig in twijfel getrokken. Ten derde omdat het gebruik van 'fake news' niet alleen meer is voorbehouden aan kleine groepen extremisten, maar ook ingezet wordt door partijen die veel meer maatschappelijke invloed hebben. In Nederland worden in kringen van Forum voor Democratie bijvoorbeeld complottheorieën over migratie, opwarming van de aarde, het ontstaan van de Europese Unie en de problematiek rond het Coronavirus verspreid. Dit speelde bijvoorbeeld een rol bij debatten en acties rond het pact van Marrakech, tijdens debatten over migratie en vluchtelingen en discussies over klimaatverandering.

Tenslotte is er recent een nieuwe dreiging waarneembaar, van buitenlandse beïnvloeding door overheden, waarbij gebruik lijkt te worden gemaakt van extreemrechtse groepen. Deze dreiging hangt deels samen met de bovengeschetste dreiging die uitgaat van de beïnvloeding van het publieke debat. Sinds enige tijd is zichtbaar dat er vanuit extreemrechtse kring interesse is om kennis te nemen van boodschappen van buitenlandse mogendheden, zelf bij te dragen aan beeldvorming door buitenlandse mogendheden of boodschappen van buitenlandse mogendheden actief te verspreiden. Zo zijn er bijvoorbeeld verschillende rechtsextremisten die aanwezig zijn geweest op bijeenkomsten waar het Russische narratief over het neerschieten van de MH-17 werd verteld. In oktober 2019 werd bijvoorbeeld in

het Haagse Nieuwspoort een documentaire vertoond, waarin werd ontkend dat de MH-17 was neergeschoten door een raket. Deze bijeenkomst was opgezet door pro-Russische activisten en werd bezocht door verschillende extreemrechtse activisten. Die rechtsextremisten berichtten vervolgens via hun eigen kanalen weer over deze bijeenkomst en documentaire. Een ander voorbeeld is het inzetten van bekende Nederlandse rechtsextremisten door de Engelstalige Russische staatszender 'Russia Today', die in Nederland via internet en satelliet te bekijken is. Zij werden in gesprekken en interviews gevraagd om hun (negatieve) ideeën of commentaar over ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving te geven.

Weer een ander voorbeeld betrof het bezoek in 2015 van een Nederlandse rechtsextremist aan Syrië, om een bijeenkomst bij te wonen¹⁵. Deze activist liet in dezelfde periode via publicaties en demonstraties een sterk pro-Assad-geluid horen.

Samengevat is er naast een kleine geweldsdreiging, sprake van een potentiële bedreiging van democratische rechtsstaat op basis van het verspreiden van ideeën, 'fake news' en het overnemen van propaganda van buitenlandse autoritaire regimes.

Maatschappelijke omgang met extreemrechts

Vanaf 2016 is een duidelijke transitie zichtbaar, waarbij extreemrechtse denkbeelden en extreemrechtse activiteiten meer ruimte in de Nederlandse samenleving en het Nederlandse politieke debat hebben gekregen. In de periode van 2015 en 2016, waarin er sprake was

15 — Kafka (2015). Extreemrechtse Syriëgangers. Zie: <https://kafka.nl/extreemrechtse-syriegangers/>. Ook uit andere landen hebben rechtsextremisten bezoeken gebracht aan het Assad-regime, onder andere vertegenwoordigers van de Griekse Gouden Dageraad en van

van grote onrust rond de komst van vluchtelingen, was in een aantal gevallen zichtbaar dat de maatschappelijke weerbaarheid tegen extreemrechtse groepen, zoals die al decennialang functioneerde, in mindere mate aanwezig leek. Betrokkenheid van extreemrechtse groepen bij lokale protesten bleek in sommige plaatsen niet als problematisch te worden ervaren door de demonstranten en werd in een enkel geval zelfs toegejuicht. Ook werd her en der gebruik gemaakt van de kennis van zaken van extreemrechtse groepen, die ondersteuning konden bieden bij het organiseren van acties of demonstraties. De taboesfeer, die sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog rond extreemrechts hing, verdween.

Nadat de maatschappelijke onrust rond vluchtelingen in de loop van 2016 was weggeëbd, bleef de grotere tolerantie voor extreemrechtse meningen en acties bestaan. Dat wil niet zeggen dat deze ideeën per se meer aanhang of sympathie hebben gekregen, maar vooral dat extreemrechtse ideeën en activiteiten steeds meer gezien worden als politieke meningen, gelijk elke ander. Opvallend is bijvoorbeeld dat de eerdergenoemde ‘omvolkingstheorie’ ook overgenomen is in andere dan extreemrechtse kringen, zoals binnen de PVV en Forum voor Democratie en op het weblog GeenStijl. Maar ook bij andere protestbewegingen, na de protesten tegen vluchtelingenopvang, was goed zichtbaar dat er geen taboesfeer meer heerst rond extreemrechtse groeperingen en uitingen. Bij demonstraties van de zogenaamde Gele Hesjes in 2018 en 2019 konden extreemrechtse groepen probleemloos deelnemen. Vanuit extreemrechtse groepen werden opzichtige pogingen gedaan om deze demonstraties een anti-immigratie-karakter te geven. Ook bij de boerenprotesten van 2019 en 2020 was er sprake van zichtbare deelname van extreemrechtse groepen. Maar

door de grote opkomst bij die demonstraties konden de kleine groepjes rechtsextremisten nergens beeldbepalend worden. Meer recent doken rechtsextremisten ook op bij verschillende protesten tegen de Coronamaatregelen. De voorman van de actiegroep Viruswaarheid, plaatste een bericht op Facebook naar aanleiding van extreemrechtse deelname aan acties in Duitsland tegen Corona-maatregelen. Hij schreef ‘Vroeger stond extreemrechts nog voor kale koppen en rellen. Nu wordt er vooral liefde gepredikt en bevlogen speeches door welbespraakte mensen, vloeiend in meerdere talen. Extreem rechts is gekaapt door eigenlijk de hele bevolking, iedereen met een mening en een passie voor de medemens mag er bij horen.’ Dat bericht illustreert een bredere, veranderde houding. Verder is opvallend dat tijdens deze protesten tegen het Corona-beleid een aantal keren demonstranten aanwezig waren die gele davidssterren opgespeld hadden, met teksten als ‘ongevaccineerd’. Daarmee lijkt naast het taboe op het open staan voor extreemrechtse groepen of ideeën, ook het taboe op misbruik en relativering van de Holocaust minder groot te zijn geworden.

Ook in 2020 was er reactie op de antiracistische protesten die voortkwamen uit de Black Lives Matter-beweging in de Verenigde Staten. Na de gewelddadige dood van een zwarte man, George Floyd, in de Verenigde Staten, ontstond een wereldwijde protestgolf tegen racisme. In Nederland waren er in veel steden demonstraties onder het motto ‘Black Lives Matter’. Er ontstond tegelijkertijd een fel debat over in Nederland aanwezige standbeelden van personen die een gewelddadig verleden hadden in de koloniale tijd, vooral Jan Pietersz Coen. Deze demonstraties en het ter discussie stellen van beelden zorgden voor reacties vanuit het extreemrechtse veld, waarbij leuzen als ‘All Lives

Matter' en 'White Lives Matter' werden gebruikt. Enkele extreemrechtse groepen ondernamen kleine acties om beelden (van bijvoorbeeld Pim Fortuyn, Willem van Oranje, Michiel de Ruyter en Jan Pietersz Coen) te 'beschermen' of hun eer te betuigen aan deze historische figuren met kleine manifestaties of het neerleggen van bloemen. Opvallend was wederom dat deze tegenprotesten niet beperkt bleven tot extreemrechts. In Amsterdam werd een herdenkingsdemonstratie gehouden, na een roofmoord op een jongeman. De organisatoren gebruikten het motto 'All Lives Matter'. Op andere plekken namen fanatieke voetbalsupporters het voortouw om standbeelden te 'beschermen' waarbij de supporters zich bedienden van leuzen als '010 en 070 tegen Antifa' en 'All Lives Matter'. Groepjes rechtsextremisten konden zich bij deze acties aansluiten.

Dat alles wil overigens geenszins zeggen dat toenaderingen of betrokkenheid van extreemrechtse organisaties in alle gevallen tot successen leiden. In maart 2019 werd Nederland geconfronteerd met een terroristische aanslag met een jihadistisch motief in Utrecht. Deze aanslag bood extreemrechtse groepen de mogelijkheid om thema's als problemen met de Islam en immigratie onder de aandacht te brengen. Verschillende extreemrechtse organisaties probeerden deze aanslag ook te gebruiken om aanhang te werven of Utrechters te mobiliseren. Er is echter niet gebleken dat dat enig succes heeft gegenereerd.

Naast de veranderde maatschappelijk omgang lijkt er ook sprake van een verandering in omgang met extreemrechts door reguliere politieke partijen en vice versa.

Aan de ene kant worden vooral de PVV en Forum voor Democratie vanuit extreemrechts met veel interesse gevolgd. Zij herkennen bij die partijen een deel van de eigen boodschap en willen die ondersteunen. Aan

de andere kant vermoeden of ondervinden extreemrechtse organisaties ook interesse of zelfs sympathie vanuit deze partijen.

In 2017, voorafgaand aan de Parlementsverkiezingen ontstond er binnen verschillende extreemrechtse formaties een discussie welke partij tijdens de verkiezingen gesteund moest worden. Vooral bij Studiegenootschap Erkenbrand en de NVU bleek sympathie te bestaan voor het Forum voor Democratie¹⁶. Er was sprake van herkenning van de Forumboodschap over het verdedigen van de eigen cultuur en van het anti-islamgeluid. Verder vielen ook de suggesties van de partijleider van Forum voor Democratie over demografische problemen met een oorsprong in de 'homeopathische verdunning van de Nederlandse bevolking'¹⁷, de wens dat 'Europa dominant blank blijft'¹⁸ en de presentatie van de Westerse samenleving als een lichaam met auto-immuunziekte¹⁹ goed binnen deze kringen.

Na deze eerste 'herkenning' zijn er in de daaropvolgende jaren regelmatig uitlatingen vanuit de Forum-gemeenschap blijven komen, die door extreemrechts ook als herkenbaar konden worden gezien. In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 bleef er sprake van discussie over de politieke ideeën van Forum voor Democratie. Uit verschillende mediapublicaties bleek dat de FvD-partijleider actief contacten aanging met bekende buitenlandse rechtsextremisten, zoals Jared Taylor, Aleksandr Doegin en Jean-Marie Le Pen. Verder werd de deelname van Forum

16 — Zie voor een uitgebreidere uitleg bij de lemma's over Erkenbrand en de NVU.

17 — Toespraak campagnebijeenkomst Forum voor Democratie in Maastricht: <https://www.facebook.com/forumvoordemocratie/videos/1123707407754969/> (22.03.2017).

18 — Interview bij radiozender Amsterdam FM, 17-9-2015.

19 — <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/toespraak-thierry-baudet-alv-fvd-2017> (22.03.2017).

voor Democratie aan de raadsverkiezingen in Amsterdam in 2018 voor een deel bepaald door herhaalde publieke uitspraken van partijprominenten als het Kamerlid Hiddema en Yernaz Ramautarsing over de relatie die zou bestaan tussen verschillende menselijke ‘rassen’ en verschillen in IQ.

In het voorjaar van 2020 trad een groep Forum-leden naar buiten met berichten over ‘rechts-radicaal gedachtegoed’ binnen de jongerenorganisatie JFVD. Er zou in app-groepen structureel ‘fascistische’ en ‘antisemitische’ berichten worden gedeeld. Daarnaast zouden rechtsextremistische terreuraanslagen verheerlijkt worden. Maar ook van enkele prominente Forum-aanhangers kwamen berichten naar buiten over gewelddadige plannen om tegenstanders de mond te snoeren²⁰ en relativering van de Holocaust²¹.

Het tentoonspreiden van dergelijke ideeën en dergelijke contacten door de kern van de partij hebben tot voortdurende herkenning en sympathie geleid bij diverse extreemrechtse groepen. Tegelijkertijd distantieert Forum voor Democratie zichzelf bij voortdurend van predicaten als ‘racistisch’ of ‘extreemrechts’ en

neemt publiekelijk afstand van extreemrechtse groepen. In augustus 2017 werd bijvoorbeeld een lid van Forum voor Democratie geroyeerd, die tegelijkertijd actief was bij de Nederlandse Volks-Unie. Maar dat roeyement leek meer samen te hangen met de beweringen van de man dat er sprake was van ‘samenwerking’ tussen deze twee partijen, dan dat het Forum voor Democratie zich principieel afkeerde van dit dubbellidmaatschap.²² In een uitgebreide reportage over de achtergronden en ideeën van het extreemrechtse Studiegenootschap Erkenbrand in de Volkskrant²³ distantieerde Forum voor Democratie zich ook, zij het voorwaardelijk: ‘als deze club racistisch en antisemitisch gedachtegoed aanhangt, wil hij (de partijleider, WW) er absoluut niets mee te maken hebben.’²⁴ In september 2019 ontstond er weer enige commotie over de aanwezigheid van een aantal bekende rechtsextremisten op een bijeenkomst van de afdeling Zuid-Holland van de partij. In een reactie zou Forum voor Democratie de met name genoemde rechtsextremisten op een ‘zwarte lijst’ hebben gezet.

Naast Forum voor Democratie heeft ook de Partij voor de Vrijheid (PVV) te maken met interesse en sympathie vanuit extreemrechtse kring. In tegenstelling tot Forum voor Democratie hanteert de PVV echter een meer preventief deurbelied, waarbij doorgaans geen ruimte is voor bekende rechtsextremisten of ideeën over rasverschillen. Uitzondering daarop is de ook door PVV-aanhangers en –prominenten uitgedragen omvolkingstheorie. Een verder struikelblok voor nationaalsocialistisch georiënteerde rechtsextremisten is de uitgesproken pro-Israëlische houding van de PVV. Deze sympathie voor Israël houdt deze extremisten per definitie op afstand. Het lukt de PVV echter niet in alle gevallen om sympathiserende rechtsextremisten buiten de deur te houden. Verschillende personen die

20 — J. Dijkgraaf (2020) Briefje van Jan. Aan Thierry Baudet. Zie: <https://www.briefjevanjan.nl/aan-thierry-baudet-15/> (4.10.2020).

21 — T. van Dijk (2020) Rechterhand Baudet ‘relatieveerde’ Holocaust. HP/De Tijd 26-05-2020. Zie: <https://www.hpdetijd.nl/2020-05-26/rechterhand-baudet-relatieveerde-holocaust/>

22 — Zie o.a. <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/fvd-royeert-nvu-infiltrant> en <http://nvu.info/persverklaring90.html> (7.9.2017)

23 — Bahara, H. & Kranenberg, A. (2017) Alt-right in Nederland: Hoe Erkenbrand zich opmaakt voor de strijd om een blanke natie Erkenbrand en de opstand van de blanke man. In: Volkskrant 19-11-2017. Zie: <https://www.volkskrant.nl/binnenland/alt-right-in-nederland-hoe-erkenbrand-zich-opmaakt-voor-de-strijd-om-een-blanke-natie-a4539593/> (29.11.2017).

24 — Opvallend genoeg heeft dezelfde partijleider in de herfst van 2017 uitgebreid gesproken met de Amerikaan Jared Taylor, die op dat moment te gast was bij Erkenbrand, en bekend staat om zijn uitgesproken racistische en antisemitische ideeën. Zie: Tokmetzis, D. (2017), Thierry Baudet ontmoette in het geheim een Amerikaanse racist van Alt-right. In: De Correspondent 20-12-2017.

zich kandideerden voor de PVV bij de raadsverkiezingen in 2018 bleken bijvoorbeeld gelinkt te kunnen worden aan extreemrechtse sympathieën. In Rotterdam werd de lokale lijsttrekker van de PVV na zeer korte tijd weer van de kieslijst gehaald na publicaties over zijn racistische overtuigingen en sympathieën voor een bekende Holocaust-ontkenner²⁵.

Van verdere interesse van extreemrechts voor de PVV bleek tijdens de laatste grotere demonstratie van de PVV in Rotterdam in 2018. Aan die demonstratie deed een scala aan extreemrechtse organisaties uit Nederland mee (Voorpost, Identitair Verzet, Erkenbrand, Nederlandse Volks-Unie, Pegida, Rechts in Verzet, Stop Antifa Terreur) en was een forse delegatie van het Vlaams Belang aanwezig. In oktober 2018 moest de voorzitter van de PVV-fractie in Emmen afstand doen van zijn voorzitterschap, nadat hij een propagandaplaatje van een nazi-website had getwitterd en daar bij navraag geen afstand van wenste te nemen.

Sociale Media

Bijna alle extreemrechtse formaties in Nederland maken gebruik van sociale media. Niet allemaal met een even grote frequentie. Maar in veel gevallen wordt er gebruik gemaakt van de diverse media (Facebook, Twitter, Instagram) om informatie te delen, verslagen van acties of demonstraties te verspreiden en om te werven of mobiliseren. Voor de ene formatie zijn die sociale media belangrijker dan voor de andere.

In 2020 is door bedrijven als Twitter en Facebook, in reactie op rechtsextremistisch terroristisch geweld en onder invloed van de Black Lives Matter-beweging, een veel strengere positie ingenomen tegen het plaatsen van extreemrechtse, racistische en antisemitische berichten of informatie. Daar hebben veel extreemrechtse organisaties in Nederland nadeel van ondervonden. Er werden berichten verwijderd, profielen

en pagina's op Twitter en Facebook kregen te maken met blokkades. En in een aantal gevallen werden accounts helemaal opgeheven. Zo raakte Voorpost zijn Facebook-pagina kwijt en verloor Identitair Verzet zijn Twitter-account.

Er zijn verschillende initiatieven gelanceerd om uit te wijken naar andere sociale mediakanalen (onder andere het Russische VKontakte) of om eigen sociale media-apps ('Rechts Online') of -platforms te ontwikkelen. Tot op heden hebben die initiatieven echter nog geen grote hoeveelheden deelnemers weten te genereren.

25 — Naast de Rotterdamse lijsttrekker, bleek ook de lijsttrekker uit Emmen sympathiek te staan tegenover extreemrechtse groepen. Een Haagse PVV-kandidaat was betrokken bij DSDA. Een kandidaat uit Oude Pekela betoonde sympathie voor het KNNL. De Rotterdamse lijsttrekker is inmiddels bestuurslid van de extreemrechtse organisatie Identitair Nederland geworden.

26 — De afgelopen jaren is een verbreding van het extreemrechtse krachtenveld naar de online wereld waarneembaar. Dit heeft impact op hoe de extreemrechtse scene zich organiseert, gedraagt en communiceert. Bij gemeenten en professionals bestaat de behoefte om inzicht te krijgen in deze online ontwikkelingen en de weerslag daarvan op de Nederlandse samenleving. Om aan die behoefte tegemoet te komen, is naast deze factsheet extreemrechts een extra 'online' factsheet uitgebracht door ESS, waarin specifiek de Nederlandse online-wereld wordt behandeld. Hierin wordt niet alleen een actueel overzicht geboden van het online landschap, maar ook de ontwikkelingen van de afgelopen jaren geduid. Deze kan worden geraadpleegd op de website van ESS (www.socialestabiliteit.nl)

Overzicht hedendaagse extreem- rechtse formaties

In deze paragraaf volgt een alfabetisch overzicht van klassieke extreemrechtse organisaties die in de afgelopen 24 maanden (in de periode september 2018-september 2020) actief zijn geweest of zich op een andere manier in de publieke aandacht hebben bevonden. Het gaat in dit overzicht om extreemrechtse formaties die actief zijn geweest in het publieke domein. Naast deze formaties zijn er in deze periode ook veel extreemrechtse initiatieven en activiteiten ontplooid op internet. Het ging hier om initiatieven die geen reële betekenis in de wereld buiten het internet hebben gekregen. Dergelijke initiatieven zijn niet opgenomen in de factsheet.

In grote lijnen is er tussen de verschillende formaties een ideologische scheidslijn zichtbaar die maakt dat ze in twee categorieën zijn in te delen:

'Identitaire formaties' streven naar een ideaal van een homogeen Nederlands volk binnen het gebied waar dit volk historisch gezien is gevestigd. Het onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' spitst zich bij deze groepen toe op het Nederlands taalgebied en de cultureel-etnische eigenheid van het daar levende Nederlandse volk. Dat komt tot uiting in het afwijzen van externe invloeden of bedreigingen ten aanzien van dat Nederlandse volk. Primair gaat dat om 'vreemde' invloeden door immigratie. Maar identitaire formaties stellen zich bijvoorbeeld ook teweer tegen 'bedreigingen' als de invloed van Engelse leenwoorden of de aanwezigheid van 'cultuurvreemde' buitenlandse multinationals in Nederland. Ook andere veronderstelde bedreigingen van die homogene Nederlandse identiteit, zoals pedofilie, drugs of het aanpassen van het uiterlijk van Zwarte Piet zijn reden tot actie door deze

groepen. Verder bestaat de uitgesproken wens het veronderstelde homogene Nederlands taalgebied, bestaand uit Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk, samen te voegen in een nieuw land, Dietsland, en voelt men zich om dezelfde redenen sterk verwant met de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika.

'Neonazistische formaties' onderscheiden zich van identitaire formaties primair doordat zij het 'eigene' en het 'vreemde' definiëren vanuit biologisch-racistische kenmerken: Het blanke ras is biologisch superieur aan andere rassen, waaronder het joodse. Daarnaast oriënteren zij zich, anders dan identitaire formaties, vooral op 'Germaanse broedervolken' en minder op het Nederlands taalgebied. Tenslotte streven zij veelal naar een herstel van een Groot-Germaans Rijk, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945.

Per organisatie wordt aangegeven:

- Welke naam/namen wordt/worden gebruikt;
- Wat de ideologische oriëntatie is;
- Omvang en korte karakterschets van de actieve aanhang;
- In welke regio's de organisatie voornamelijk actief is;
- Schets van Activiteiten in de afgelopen jaren;
- Betrokkenheid bij geweld en incidenten en eventuele daarmee samenhangende dreiging.

A

ANTI TERREUR BRIGADE (ATB)

De ‘Anti Terreur Brigade Special Forces’ (ATB) werd tijdens de vluchtelingen crisis in 2015-2016 opgericht op sociale media en bestond tot 2018. De activiteiten van de ATB beperkten zich tot allerlei publieke uitingen en fantasieën over gewapende burgerwachten en gewelddadige acties tegen migranten, moslims en linkse activisten. De groep wilde vooral vechten tegen de ‘islam-overheersing’. Deze plannen van de ATB krijgen op sociale media enige respons, maar leiden niet tot concrete activiteiten.

Nadat in mei 2018 een belangrijke ATB-aanhanger gearresteerd was, bleek dat enkele ATB-aanhangers achter de schermen gepoogd hebben om vuurwapens in handen te krijgen. De gearresteerde man wilde met deze wapens een aanslag plegen op moslims en linkse politieke activisten. De politie trof een groot aantal kogels bij hem aan en het Openbaar Ministerie stelde dat de man ook over explosieven kon beschikken.

Deze ATB-aanhanger werd in december 2018 veroordeeld tot drie jaar cel wegens het voorbereiden van een terroristische aanslag. Dit vonnis werd vervolgens in Hoger Beroep door het Gerechtshof bevestigd ²⁷, waarmee de veroordeling definitief is geworden. Na de arrestatie van de aanhanger is ATB inactief geworden.

ARYAN STRIKE FORCE

Zie lemma ‘Zuidwest Rascals’.

B

BLINDFOLDED/FLATLANDER

Blindfolded is een voormalige neonazistische rockband uit Winschoten. De band was onderdeel van het internationale nazistische muzieknetwerk Crew38. In 2017 verscheen een cd met onder andere muziek van Blindfolded om financiën te genereren voor Crew38. Eind 2017 is Blindfolded uit elkaar gevallen. Na het uiteenvallen van Blindfolded is de gitarist van de band als soloartiest verder gegaan onder de namen ‘StuG’ en ‘Flatlander’. Binnen de neonazistische

²⁷ — Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 2-12-2019, ECLI:NL:GHARL:2019:10272

muziek-scene kan 'Flatlander' inmiddels op nationale en internationale belangstelling rekenen. Hij treedt met enige regelmaat op bij verschillende extreemrechtse muziekfestivals binnen Europa. Zo speelde hij in februari 2020 op een 'Day of Honour'-manifestatie van Blood & Honour in Hongarije. In Nederland speelde Flatlander in 2019 op een Voorpost-bijeenkomst. Een online concert tijdens de Corona-crisis in het voorjaar van 2020 werd virtueel bijgewoond door ongeveer tweehonderd kijkers.

Naast zijn muzikale activiteiten blijft 'Flatlander' ook actief in andere neonazistische activiteiten. Hij oriënteert zich daarbij voornamelijk op Duitsland, maar is af en toe ook nog bij Nederlandse acties aanwezig.

Zie ook bij de lemma's Crew38 en KNNL.

BLOOD & HONOUR NEDERLAND

Naam

Blood & Honour is in de jaren tachtig van de vorige eeuw in Engeland ontstaan als een organisatie van en voor neonazistische skinheads. De naam is een vertaling van het nationaalsocialistische 'Blut und Ehre', dat onder andere door de Hitlerjugend werd gebruikt. Verder wordt Blood & Honour soms in cijfercode geschreven '28' of '28 Nederland', waarbij de 2 en de 8 staande voor de tweede en de achtste letter van het alfabet, de B en de H.

Blood & Honour is in vele westerse landen actief en opgedeeld in verschillende 'divisies'.

Ideologie

Blood & Honour oriënteert zich sterk op het historisch nationaalsocialisme. Maar meer dan deze politieke ideologie is de skinheadsubcultuur²⁸ belangrijk binnen deze beweging. Dit uit zich vooral in de vele subculturele elementen binnen de organisatie: uniforme kledingstijl, uniforme haarstijl, voorliefde voor skinheadmuziek en een skinhead 'way of life'.

Aanhang

Aanhangers van Blood & Honour worden eerst 'supporter' en kunnen, wanneer ze zich hebben bewezen, volwaardig lid worden. Supporters en leden zijn herkenbaar aan shirts met het

28 — 'Skinheads' ontstonden als jeugdstijl in de jaren '60. Eind jaren '70 was er sprake van een opleving, waarbij een deel van de skinheads zich ging oriënteren op rechtsextremistisch gedachtegoed en zich aansloten bij neonazistische groeperingen. Deze ontwikkeling was zichtbaar in veel westerse landen, waaronder Nederland. In de loop der jaren zijn skinheads met een extreemrechts gedachtegoed de beeldvorming over deze jeugdstijl gaan bepalen, maar vormden tegelijkertijd ook een groot en zichtbaar deel van die subcultuur. Inmiddels is de skinheadsubcultuur zo goed als verdwenen en binnen extreemrechtse kringen ook maar zeer beperkt aanwezig.

logo van de organisatie met al of niet ‘support’ erbij vermeld. De aanhang van Blood & Honour Nederland is de afgelopen jaren gedecimeerd. Voor een deel zijn aanhangers afgehaakt en niet meer actief binnen het extreemrechtse circuit. Daarnaast zijn er enkele afsplitsingen geweest van regionale divisies. Het grotendeels verdwijnen van de skinhead-cultuur in Nederland heeft bijgedragen aan het gebrek aan nieuwe aanwas. De huidige actieve aanhang van Blood & Honour in Nederland moet op ongeveer tien personen worden geschat. Zij manifesteren zich zelden binnen Nederland, maar zijn regelmatig zichtbaar tijdens bezoeken aan neonazidemonstraties in Duitsland.

Regio's

De aanhang van Blood & Honour is niet aan een specifieke regio gebonden.

Activiteiten

Activisten van Blood & Honour waren de afgelopen jaren voornamelijk politiek actief in het buitenland. Zo werden door Blood & Honour-activisten met enige regelmaat nazi-demonstraties in Duitsland bezocht. In 2018 werd minimaal vier keer meegedaan aan Duitse neonazidemonstraties, in 2019 minimaal drie keer en in 2020 tot op dit moment één keer, een extreemrechtse herdenkingsmars van het geallieerde bombardement op Dresden.

Risico's

De aanhang van Blood & Honour is geweldsbereid, maar door de zeer beperkte aanhang is het daaraan verbonden risico klein.

CASUALS UNITED NEDERLAND

Zie lemma ‘Proud Boys NLD’.

CREW38

‘Crew38’ is onderdeel van een internationaal verband van zogenaamde ‘Hammerskins’. Dit gaat om extreemrechtse

skinheads die zich voornamelijk bezighouden met het maken en verspreiden van neonazistische rockmuziek. Crew38 is bedoeld als voorportaal voor aspirant-leden van de eigenlijke hoofdorganisatie voor Hammerskins, ‘Hammerskin Nation’ of ‘HSN’. Zie verder bij het lemma ‘Hammerskins’.

ERKENBRAND

Naam

Studiegenootschap Erkenbrand treedt sinds augustus 2016 in de openbaarheid. ‘Erkenbrand’ is een romanfiguur, een strijder, uit de ‘In de ban van de Ring’-reeks van J.R.R. Tolkien. Daarnaast betekent ‘Erkenbrand’ ook zoveel als ‘vlammend zwaard’, een symbool dat ook terugkeert in het logo. Erkenbrand wil daarmee een intellectuele strijd aan gaan door een ‘zuiverend licht’ te laten schijnen, in een ‘wereld vol leugens’.

Ideologie

Erkenbrand verspreidt ideeën die afkomstig zijn van de Amerikaanse Alt-Right-beweging in Nederland en Europa. Binnen die Alt-Right-beweging²⁹ bestaat echter een breed scala aan ideeën, waaruit Erkenbrand bepaalde delen overneemt. Enerzijds draagt Erkenbrand - voor Europese begrippen - extreem racistische en antisemitische ideeën uit, die rechtstreeks afkomstig zijn van de Amerikaanse Alt-Right-beweging. Daarbij worden allerhande biologisch geïnspireerde theorieën verspreid over de demografische ondergang van het blanke ras. Anderzijds worden ook conservatief-culturele ideeën aangehangen over de rol van de vrouw, homoseksualiteit en het belang van etnisch-culturele wortels. Immigratie, rasvermenging, feminisme en homoseksualiteit worden door Erkenbrand als belangrijkste oorzaken gezien van de ‘demografische ramp’, de ‘omvolking’ die momenteel plaats zou vinden. Binnen Erkenbrand is anti-feminisme daarom ook een belangrijk ideologisch zwaartepunt. Daarnaast wordt er ook nadrukkelijk gekeken naar autoritaire elementen uit het oorspronkelijke Italiaanse fascisme. Verder is Erkenbrand openlijk antisemitisch en verspreid ze verschillende antisemitische beweringen en complotten via haar sociale media-kanalen. In de eerste jaren van het bestaan van Erkenbrand was antisemitisme minder prominent aanwezig. De cynische

29 — Een uitgebreid publicatie over de ideeën en praktijken van de internationale Alt Right-gemeenschap werd gepubliceerd door Britse organisatie ‘Hope Not Hate’. Deze publicatie was het resultaat van grondig onderzoek én een langdurige undercoveroperatie in deze gemeenschap. De publicatie is te vinden op: <https://alternativeright.hopenothate.com/>

gedachte daarachter was dat het ‘Joodse probleem’ in Europa door het geringe aantal overlevende Joden niet zo groot was, als andere problemen. Maar dat de Verenigde Staten wel degelijk een groot ‘Joods probleem’ kennen. Inmiddels is die gedachte kennelijk losgelaten en wordt er met regelmaat antisemitische propaganda verspreid.

Verskillende actieve leden van Erkenbrand typeren zichzelf als nationaalsocialist, nazi of fascist. Er wordt openlijk gepleit voor autoritaire en antidemocratische bestuursvormen om de gesignaleerde problemen op te lossen en uiteindelijk tot een blanke ‘etno-staat’ te komen.

Tenslotte kenmerken de denkbeelden van Erkenbrand zich door een negatieve, vaak apocalyptische, toekomstvisie. De rampen die op de westerse samenleving afkomen, zullen leiden tot strijd en oorlog. En in dat onontkoombare gevecht zal het blanke ras volgens Erkenbrand alleen kunnen overleven als het daartoe voldoende getraind is. Om die reden, maar ook vanwege het belang dat Erkenbrand hecht aan de ‘biologische rol’ van de man, wordt er veel aandacht besteed aan kracht- en vechtsport. Daarnaast is er binnen de organisatie in het verleden af en toe sprake geweest van een wens tot wapenbezit en bezit van wapenvergunningen. Vanuit Erkenbrand is een aparte, kleine organisatie opgericht voor het beoefenen van vechtsporten, ‘Stormram’. Zie verder bij het eigen lemma van die organisatie.

Dit stelsel aan ideeën is te typeren als bijzonder vijandig tegenover de uitgangspunten van de Nederlandse democratische rechtsstaat.

Aanhang

Sinds haar ontstaan in 2016 fluctueren de aantallen organisatoren en aanhangers van Erkenbrand. Opvallend is dat binnen Erkenbrand een flink aantal activisten hoogopgeleid is. Dat is een situatie die zich in Nederland al enkele decennia niet heeft voorgedaan.

Bij een eerste groter congres in Rotterdam in 2016 waren rond de honderd aanwezigen. Bij een tweede groot congres, in oktober 2017 waren ruim tweehonderd aanwezigen. Een derde congres, eind 2018, ontving - volgens opgave van Erkenbrand zelf - ongeveer 150 bezoekers. Bij twee bijeenkomsten in 2019 waar Erkenbrand over berichtte waren -volgens eigen opgave - zeventig en honderd aanwezigen.

De afname in actieve aanhang – van ruim tweehonderd naar honderd bezoekers in twee jaar tijd – werd door Erkenbrand in verband gebracht met maatschappelijke en overheidsrepressie van de groep. Er was in de tussentijd veel negatieve berichtgeving over Erkenbrand in de media gekomen en volgens Erkenbrand heeft dat invloed gehad op de aanhang van de organisatie³⁰. Een effect, dat tot op dit moment zichtbaar is, is dat Erkenbrand zich vrijwel helemaal onzichtbaar heeft gemaakt voor de buitenwereld. Er wordt in anonimiteit op de eigen digitale kanalen gepubliceerd, zonder dat het zichtbaar is welke personen achter Erkenbrand zitten of hoeveel mensen Erkenbrand voor haar bijeenkomsten weet te interesseren. Over de actuele omvang van de Erkenbrand-aanhang kunnen om die reden dan ook geen uitspraken worden gedaan, maar er kan aangenomen worden dat die eerder afdan toe is genomen.

Erkenbrand heeft goede contacten met extreemrechtse activisten uit andere landen, waaronder diverse Europese landen en de Verenigde Staten. Erkenbrand blijkt in staat om belangrijke sprekers uit het internationale extreemrechtse circuit voor haar bijeenkomsten te interesseren. Bij de jaarlijkse conferentie van Erkenbrand in november 2019 waren sprekers afkomstig uit Duitsland, België, Engeland en de Verenigde Staten. Zelf reizen Erkenbrand-aanhangers ook met enige regelmaat naar bijeenkomsten in het buitenland van gelijkgestemde organisaties. In 2019 en 2020 bezochten Erkenbrand-aanhangers Duitsland en Zweden.

Regio's

Bijeenkomsten van Erkenbrand vinden in verschillende delen van Nederland plaats, de organisatie is niet regiogebonden. Erkenbrand kent wel een actieve afdeling Noord-Nederland, die zich vooral lijkt te richten op de provincies Groningen en Drenthe.

Activiteiten

Erkenbrand richt zich primair op het verspreiden van ideeën. Vanaf de oprichting in 2016 gebeurt dit digitaal (via website en sociale media) en middels bijeenkomsten. Elk jaar vinden er verschillende kleine bijeenkomsten plaats en een jaarlijkse congres met internationale sprekers. In oktober 2017 vond er een tweede grote conferentie van Erkenbrand plaats, met

30 — In twee grote artikelen werd in het najaar van 2017 uitgebreid bericht over de racistische, antisemitische en gewelddadige ideeën van Erkenbrand: Onderzoeksgroep Kafka (2017) Erkenbrand, alt-right in Nederland. <https://kafka.nl/erkenbrand-alt-right-in-nederland/> (19.4.2018).

Bahara, H. & Kranenberg, A. (2017) Alt-right in Nederland: Hoe Erkenbrand zich opmaakt voor de strijd om een blanke natie. In: De Volkskrant 19-11-2017.

als motto 'Naar een nieuwe gouden eeuw'. De ruim tweehonderd aanwezigen hoorden sprekers uit de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België praten over de ondergang van de Westerse samenleving en het blanke ras. Daarnaast waren er aanwezigen uit diverse andere Europese landen. In het najaar van 2018 was er wederom een groter congres, al werd dit door minder mensen bezocht en was er ook minder interesse van internationale gasten. In 2019 hebben er drie grotere bijeenkomsten plaatsgevonden. Een 'Noords Festijn', dat vooral om gezelligheid en sportieve activiteiten draaide. Erkenbrand stelt zelf dat daar ruim zestig personen aanwezig waren. Verder een familiedag met zeventig deelnemers in Noord-Nederland. En tenslotte het jaarlijkse congres met rond de honderd deelnemers.

Risico's

Er zijn geen gegevens bekend die reden geven om Erkenbrand als risico voor de openbare orde te bestempelen. De organisatie houdt zich immers primair bezig met het verspreiden van ideeën en niet met het organiseren van (straat)acties of demonstraties. Wel is in mediaberichtgeving gesteld dat er binnen Erkenbrand sprake zou zijn van een wens tot wapenbezit en wordt binnen Erkenbrand veel belang gehecht aan vechtsporttraining. Dat zou bedoeld zijn voor de door Erkenbrand-aanhangers in de toekomst verwachtte rassenstrijd. Maar wapenbezit en vechtsporttraining brengen vanzelfsprekend ook risico's met zich mee in het huidige tijdsgewricht.

Daarnaast signaleert de AIVD in een rapportage uit 2018 een andere bedreiging: '(...) de niet-gewelddadige dreiging tegen de democratische rechtsorde vanuit bijvoorbeeld het 'intellectuele', door de alt-rightbeweging geïnspireerde, rechts-extremisme. Dit Nederlandse alt-rechts heeft als doel zeer extremistisch gedachtegoed, gebaseerd op rassenleer, gemeengoed te maken, zodat deze ideeën uiteindelijk zowel in de samenleving als in het openbaar bestuur geaccepteerd worden'.

F

G

FLATLANDER

Zie bij lemma 'Blindfolded'.

GEUZENBOND

Naam

De Geuzenbond is een jongerenorganisatie (17-27 jaar) die in 2018 is opgericht. De naam verwijst naar de Geuzen, symbool van de historische strijd tussen de Nederlanden en het Spaanse Rijk.

Ideologie

De Geuzenbond is te typeren als identitaire organisatie met een sterke nadruk op de Nederlandse geschiedenis en cultuur. De Geuzenbond ziet Nederland als thuisland voor het Nederlandse volk en verzet zich tegen immigratie. Verder pleit de bond voor eenwording van het Nederlands taalgebied (Nederland en Vlaanderen) en voor solidariteit met de blanke Afrikaners in Zuid-Afrika.

Aanhang

Op activiteiten van de Geuzenbond komen doorgaans enkele personen samen, de actieve aanhang kan op rond de tien personen worden geschat.

Regio's

De Geuzenbond is opgericht in midden-Limburg. Inmiddels heeft de Geuzenbond afdelingen in Holland, Brabant en Overijssel.

Activiteiten

Sinds de oprichting verspreiden Geuzenbond-aanhangers stickers die de boodschap van de organisatie uitdragen. Verder organiseert de Geuzenbond regelmatig uitstapjes en wandelingen voor de eigen aanhang.

In februari 2020 protesteerde aanhangers van de Geuzenbond bij de Universiteit Twente tegen het gebruik van Engels als voertaal. In het voorjaar van 2020 ontstond in Nederland een discussie over de aanwezigheid van standbeelden van personen die betrokken waren bij gewelddadigheden in de

voormalige Nederlandse koloniën. De Geuzenbond reageerde daarop door bij enkele van deze bediscussieerde standbeelden bloemen neer te leggen.

Sinds 2019 geeft de Geuzenbond een eigen blad uit, 'De Stormlamp'.

Risico's

Er zijn geen gegevens bekend die reden geven om de Geuzenbond als risico te bestempelen.

HAMMERSKINS

Naam

Hammerskins zijn extreemrechtse skinheads die zich voornamelijk bezighouden met het maken en verspreiden van neonazistische rockmuziek. Het logo van deze organisatie bestaat uit twee gekruiste hamers en een tandrad. De internationale hoofdorganisatie voor Hammerskins heet 'Hammerskin Nation' of 'HSN'.

'Crew38' is onderdeel van een internationaal verband van zogenaamde 'Hammerskins', bedoeld als voorportaal voor aspirant-leden van de eigenlijke hoofdorganisatie. De 38 staat voor de derde en achtste letter van het alfabet, CH, die uitgelegd kunnen worden als 'Confederate Hammerskins' of 'Crossed Hammers'. Crew38 wordt ook wel als '383' geschreven of '838' ('Hail the Crossed Hammers'), waarbij de cijfers verwijzen naar de positie van letters in het alfabet.

Aanhang

In de jaren negentig was er een redelijk grote groep Hammerskins actief in Nederland. Sinds 2016 zijn enkele bandleden en aanhangers van de Oost-Groningse band 'Blindfolded' betrokken bij het Hammerskin-netwerk. De band Blindfolded is inmiddels opgeheven, maar enkele voormalige bandleden (waaronder 'Flatlander') zijn nog steeds betrokken bij het Hammerskin-netwerk.

Regio's

De actieve Nederlandse Hamerskins komen uit het Gronings-Duitse grensgebied.

Activiteiten

Naast enkele optredens van de band 'Blindfolded' op Crew38-festivals in het buitenland (zie daarvoor bij het lemma van Blindfolded) was er in 2016 een herdenking van in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Duitse soldaten op de militaire begraafplaats Ysselsteyn, waar ook een delegatie van Crew38 aan deelnam.

Meer recent trad een voormalig Blindfolded-lid onder de naam 'Flatlander' op. Zie daarvoor het lemma 'Blindfolded/Flatlander'.

Risico's

Er zijn geen recente initiatieven van Hammerskins in Nederland bekend die een veiligheidsrisico inhouden. Ze lijken zich alleen met het maken en verspreiden van nazistische muziek bezig te houden.

IDENTITAIR NEDERLAND

Naam

In 2018 is Identitair Nederland opgericht door enkele personen die daarvoor tot de organisatoren van Erkenbrand behoorden. De naam verwijst naar de wens om Nederland weer te vormen op basis van de 'Nederlandse identiteit'. Daarnaast rekent Identitair Nederland zichzelf tot de internationale identitaire beweging, maar is niet betrokken bij verschillende Europese groepen met vergelijkbare namen, zoals Identitair Verzet. Identitair Nederland is een werkgroep en een politieke partij, die wil bijdragen aan studie en debat, maar daarnaast directe en indirecte invloed wil hebben op de Nederlandse politiek.

Ideologie

Identitair Nederland brengt een wereldbeeld naar voren, zoals dat in identitaire kringen gebruikelijk is: Er is sprake van een mondiale en Nederlandse elite die samenlevingen te gronde richt door het eigen identitaire karakter van die samenlevingen, en daarmee de onderlinge samenhang, af te breken. Dat gebeurt vooral door het toestaan of organiseren van migratie, door rechtsextremisten 'omvolking' genoemd. Als antwoord daarop moet de samenleving weer worden

vormgegeven volgens de oorspronkelijke volks-identiteit en moeten zaken die daar niet mee sporen verwijderd worden. Dat geldt primair voor immigranten en volksvreemde cultuurverschijnselen, zoals de islam, zodat er een etnisch homogeen Nederlands volk ontstaat. Daartoe wil Identitair Nederland ook dat Nederland en Vlaanderen herenigd worden. Opvallend is dat Identitair Nederland niet het scherpe racisme en antisemitisme van Erkenbrand deelt, terwijl de oprichters en huidige leiding allemaal uit Erkenbrand afkomstig zijn en in het verleden wel degelijk dergelijke denkbeelden ventileerden. In een artikel op de website keerde Identitair Nederland zich expliciet tegen het nationaalsocialisme³¹.

Verder verschilt Identitair Nederland ook van Erkenbrand in de houding naar de bestaande politieke partijen. Waar Erkenbrand zich vooral richt op beïnvloeding van het politieke en maatschappelijke debat, wil Identitair Nederland directe invloed hebben op de politieke besluitvorming. Er is een gemeenteraadslid van de ‘Groep Versteeg’ (afsplitsing van de lokale PVV) uit Enschede betrokken bij Identitair Nederland. Daarnaast heeft Identitair Nederland een eigen politieke partij opgericht.

Aanhang

Er is weinig te zeggen over de aanhang van Identitair Nederland. Op een bijeenkomst in de zomer van 2018 kwamen ongeveer vijftig personen af. De leiding van Identitair Nederland bestaat uit drie personen.

Regio's

De leiding van Identitair Nederland is afkomstig uit de Randstad. Een gemeenteraadslid uit Enschede geeft namens Identitair Nederland advies aan andere Nederlandse raadsleden die de ideeën van de organisatie onderschrijven.

Activiteiten

Identitair Nederland organiseerde in juni 2018 een eerste bijeenkomst met enkele lezingen. In februari 2019 werd een bijeenkomst georganiseerd, waar geprobeerd werd om aanhangers te vinden die bereid zijn politiek actief te worden, als volksvertegenwoordiger of als ondersteuning van volksvertegenwoordigers. De organisatie ziet deze bijeenkomst zelf als een startpunt om de organisatie te gaan opbouwen. In april 2020 werd een ‘echt nationalistische partij’ opgericht.

31 — <http://www.idnl.org/opinie-kort/tegen-nationaalsocialisme/> (12-9-2020).

Risico's

Er gaat geen risico voor de openbare orde uit van Identitair Nederland.

IDENTITAIR VERZET

Naam

Identitair Verzet is een actiegroep die eind 2012 werd opgericht, als afsplitsing van de actiegroep Voorpost. Identitair Verzet heeft ook enige tijd geopereerd (in de periode 2014-2015) onder de gelegenheidsnaam 'Pro Patria'. In januari 2018 heeft Identitair Verzet een stichting opgericht. Eerder had de organisatie aangegeven om een formele organisatie op te zullen richten met het doel om in de toekomst aan verkiezingen deel te gaan nemen.

Ideologie

Identitair Verzet is een actieorganisatie die als identitair is te typeren en kent een ideologie en actieagenda die zich richten op de belangen van een etnisch homogeen Nederlands volk. Identitair Verzet sluit aan bij identieke groepen in andere West-Europese landen die de afgelopen jaren zijn ontstaan, zoals Génération Identitaire in Frankrijk en de Identitäre Bewegung in Duitsland en Oostenrijk. Al deze groepen delen in grote lijnen eenzelfde ideologie, een streven naar geografisch gescheiden etnisch homogene volkeren in Europa, en richten zich daarbij vooral op jongeren. De organisaties delen eenzelfde beeldmerk (een gele cirkel met een omgekeerde V, afgeleid van het klassieke Spartaanse schild dat de Spartanen beschermde tegen de Perzische horden).

Aanhang

De kern van Identitair Verzet bestaat uit ongeveer vijftien tot twintig personen, van wie een deel al langere tijd meeloopt in tal van extreemrechtse groeperingen. In de periode waarin er sprake was van fel protest tegen de komst van vluchtelingen (herfst 2015-voorjaar 2016) wist Identitair Verzet een groep jonge nieuwe aanhangers te werven. Inmiddels heeft het grootste deel van deze nieuwe aanhang de organisatie weer verlaten. Het blijkt lastig voor Identitair Verzet om nieuwe leden voor een langere tijd aan de organisatie te binden.

Regio's

Het kader en de aanhang van Identitair Verzet concentreert zich in Zuid-Holland, maar de organisatie heeft ook in andere regio's activisten. Vooral in de regio Limburg/Zuidoost-Brabant wonen enkele activisten die met enige regelmaat actie ondernemen.

Identitair Verzet gaat verder af en toe banden aan met lokale actiegroepen. In het voorjaar van 2018 ondersteunde Identitair Verzet acties van een lokale protestgroep in Katwijk, die actievoerde tegen de lokale politiek. Verder functioneert de actiegroep 'Nijmegen Rechtsaf' sinds het voorjaar van 2017 als lokale afdeling van Identitair Verzet. In Leiden wordt samengewerkt met de lokale actiegroep 'Leiden Staat Op'.

Activiteiten

De acties van Identitair Verzet kenmerken zich veelal door verrassing en provocatie, waarbij gezocht wordt naar actievormen die uitgevoerd kunnen worden door kleine groepjes activisten, maar wel kunnen rekenen op veel publieke aandacht. Dat wordt bijvoorbeeld geprobeerd door gebouwen te bezetten. Zo bezette Identitair Verzet in de afgelopen jaren de daken van bijvoorbeeld moskeeën en geplande vluchtelingenopvanglocaties. In maart 2020 bezetten enkele activisten van Identitair Verzet bijvoorbeeld een AZC in aanbouw in Maastricht. Maar ook op andere manieren wordt er actie gevoerd tegen dergelijke gebouwen. In november 2018 sloot een lokale afdeling van Identitair Verzet de toegang van een moskee in Geleen met een kettingslot af. In oktober 2018 werden twee vlaggen bij de Turkse Yesil Moskee in Roosendaal gestolen door een activist van Identitair Verzet³².

Identitair Verzet gebruikt naast de verrassing ook de provocatie als actiemiddel. Zo wordt geprobeerd om met, meestal kleine, prikkelende acties tegenstanders te provoceren en op deze manier in een slecht daglicht te stellen. Vanaf 2016 zijn aanhangers van Identitair Verzet bijvoorbeeld actief rond verschillende Sinterklaasintochten. Zij zoeken tijdens deze intochten de confrontatie met tegenstanders van Zwarte Piet, in woord en een enkele keer ook fysiek. Een ander voorbeeld van provocatieve aanpak speelde in het voorjaar van 2018, toen Identitair Verzet actievoerde rond een aantal kraakpanden in Amsterdam, waar een groep uitgeprocedeerde asielzoekers verbleef. Er werd een woning gehuurd in dezelfde

32 — Tijdens de strafzaak tegen deze activist betuigde hij spijt en verklaarde geen lid meer te zijn van Identitair Verzet. Hij werd schuldig bevonden zonder strafoplegging (Brabants Dagblad 23-8-2019).

straat om te protesteren tegen de kraakpanden. Deze woning werd vervolgens met fors geweld aangevallen en vernield door extreemlinkse activisten. In oktober 2018 wilde Identitair Verzet een demonstratie door de Haagse Schilderswijk houden, gericht tegen een salafistische moskee. Vier jaar eerder organiseerde Identitair Verzet (onder de naam pro Patria) een demonstratie in diezelfde wijk, wat tot grote ongeregelde heden leidde. Vanwege de te verwachten ernstige verstoringen van de openbare orde die deze tweede demonstratie zou opleveren, werden er door de gemeente beperkingen opgelegd aan dit initiatief. De demonstratie mocht niet opnieuw in de Schilderswijk plaatsvinden. Identitair Verzet vocht deze beslissing aan bij de rechter, maar de rechtbank bevestigde het besluit van de gemeente³³. In december 2018 manifesteerde een groep aanhangers van Identitair Verzet in Nijmegen tegen het een voorleesochtend voor kinderen door een travestiet, waardoor dit optreden werd afgezegd vanwege zorgen over de veiligheid van het evenement. In november 2019 werd de geluidsinstallatie van een Amsterdamse moskee vernield, vlak voor ingebruikname ten behoeve van een gebedsoproep. Op de Facebook-pagina van Identitair Verzet werd dit bericht geplaatst en de “onbekende activisten” (aanhalingstekens van Identitair Verzet) geprezen, waarmee de organisatie suggereert de daders te kennen.

Naast acties in Nederland trok Identitair Verzet in de onderzoeksperiode ook op met gelijkgestemde groepen in het buitenland. In de zomer van 2018 nam Identitair Verzet bijvoorbeeld deel aan verschillende demonstraties in Nederland en in Londen om vrijlating te eisen van Tommy Robinson, een Britse rechtsextremist. In december 2018 liep een groep aanhangers mee in de onrustig verlopen demonstratie in Brussel tegen het Pact van Marrakesh. In maart 2019 liep een vertegenwoordiging van Identitair Verzet mee met een extreemrechtse herdenkingsmars in Riga (Letland) voor Letse soldaten, die in de Tweede Wereldoorlog lid waren geworden van de Waffen SS. In het najaar van 2019 liep een Identitair Verzet-delegatie van rond de vijftien personen mee met een grote nationalistische betoging in Polen.

In 2020 lijkt het activisme van Identitair Verzet aanzienlijk te zijn afgenomen. Het is onduidelijk of dat samenhangt met de maatregelen rond Corona of een andere oorzaak heeft.

33 — Rb. Den Haag 26 oktober 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:13982.

Risico's

Door het type acties dat Identitair Verzet voorstaat, verrassingsacties zoals bezettingen en het zoeken van de confrontatie met politieke tegenstanders van verschillende achtergronden, blijkt het risico dat van Identitair Verzet uitgaat vooral een risico voor de openbare orde.

In april 2019 ontstond er enige commotie naar aanleiding van een perspublicatie over 'trainingskampen' in Frankrijk waar Identitair Verzet aan deel zou hebben genomen³⁴. De waarneming, die in het artikel beschreven staat, als zou Identitair Verzet met deze trainingen zich actief voorbereiden op grootschalig geweld, is niet in lijn met het karakter en de mogelijkheden van Identitair Verzet. Er is zeker sprake van de wens om fysiek in staat te zijn om de confrontatie aan te gaan, voornamelijk met politieke tegenstanders. Maar voornamelijk is de groep niet bereid of in staat om daar meer aan te doen dan trainingen op sportschool-niveau.

In internationale context is de Europese Identitaire beweging in 2019 in opspraak geraakt. De dader van de massale moordaanslag van 51 moskeebezoekers in Christchurch, Nieuw-Zeeland, bleek contact te hebben gehad met een van de Oostenrijkse leiders van deze beweging. Deze dader had bovendien een fors bedrag gedoneerd aan de Franse tak van de beweging. Voor zover bekend is er geen sprake van een relatie met het Nederlandse Identitair Verzet.

KAMERAADSCHAP NOORD-NEDERLAND

Naam

De Kameraadschap Noord-Nederland (KNNL) is een extreemrechtse groep die al ruim vijftien jaar onder verschillende namen heeft bestaan. Oorspronkelijk was de groep actief als onderdeel van het Blood & Honour-netwerk en noemde zich respectievelijk 'Skinheads Groningen', 'Blood & Honour Noord', 'Nationaal Socialistisch Front' (2008-2009) en vanaf 2010 'Divisie Noordland'.

Ideologie

KNNL is uitgesproken nationaalsocialistisch. Zelf formuleert de organisatie het als: 'Kameraadschap Noord-Nederland

34 — A. Kouwenhoven (2019)
Geweldstraining extreem-rechts.
In: NRC Handelsblad 8 april
2019. Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/04/08/geweldstraining-extreem-rechts-a3956208>.

(K.N.N.L.) is een jonge organisatie die zich richt op nationaal gezinde mensen met een socialistisch hart in Noord-Nederland.'

Aanhang

De kern van KNNL bestond lange tijd uit 10 tot 15 personen. Na een deradicaliseringsproject van de gemeente Winschoten in de periode 2007/2008 was de groep klein en geïsoleerd geraakt van de lokale gemeenschap. In 2015 en 2016 werden verschillende acties van KNNL tegen de opvang van vluchtelingen echter ondersteund door een aantal inwoners van Winschoten en Oude Pekela. Vanaf de zomer van 2017 is er niet veel activiteit van de groep meer waargenomen en lijkt KNNL alleen nog op sociale media actief te zijn.

Regio's

KNNL is ontstaan in Winschoten en de aanhang komt nog steeds uit die omgeving.

Activiteiten

Aanvankelijk beperkten de activiteiten van KNNL zich tot deelname aan demonstraties van anderen, vooral aan extreemrechtse demonstraties in Duitsland. In de periode 2015-2016 organiseerde KNNL een reeks acties en kleine demonstraties tegen de opvang van vluchtelingen in de regio Oost-Groningen. Nadat het debat rond de komst van vluchtelingen in de loop van 2016 steeds minder fel werd, werd KNNL ook minder actief rond dit thema en begon de groep zich meer te richten op (extreem)linkse groepen en initiatieven. Zo bezochten KNNL-aanhangers sindsdien een aantal (extreem)linkse acties en bijeenkomsten om onrust te creëren. Vanaf de zomer van 2017 is het aantal acties vanuit KNNL tot bijna nul gedaald. In juni 2020 doken enkele activisten van KNNL op bij een antiracistisch protest in Emmen. Zij stonden aan de rand van de demonstratie, zonder verder actie te ondernemen.

Behalve bij politieke acties was KNNL ook betrokken bij het circuit waarin extreemrechtse muziek wordt gemaakt, opgevoerd en gedistribueerd. Leden van KNNL waren uit dien hoofde ook betrokken bij het internationale Hammerskin-netwerk (zie verder bij lemma 'Hammerskins' en 'Blindfolded/Flatlander').

L

N

Risico's

In het verleden waren aanhangers van KNNL veelvuldig betrokken bij (zo nu en dan ernstige) geweldsincidenten, voornamelijk in het uitgaanscircuit. Ook werd er onderling enkele keren stevig gevochten. Na 2017 is de groep echter nauwelijks meer actief geweest.

LANDSTORM NEDERLAND

Zie bij lemma 'RVF Nederland'.

NATSJONALISTEN FRYSLAN

Een activist van Pegida-Nederland uit Friesland ontplooidde in 2019 en 2020 enige activiteit, vooral op Facebook. In maart 2020 organiseerde hij als 'Natsjonalisten Fryslan' een demonstratie tegen een geplande vluchtelingenopvang Leeuwarden. Nadat bleek dat deze vluchtelingenopvang niet door zou gaan, kwam alleen de organisator af op deze demonstratie.

NEDERLANDSE VOLKS-UNIE (NVU)

Naam

De Nederlandse Volks-Unie (NVU) is in 1971 opgericht en ontwikkelde zich in de jaren zeventig tot een partij met als belangrijk speerpunt het verzet tegen immigratie. Daarnaast had de partij ook een nationaalsocialistisch profiel. Na de eerste electorale successen van de concurrerende Centrumpartij begin jaren tachtig, stopte de NVU zijn activiteiten. Medio jaren negentig werd de NVU opnieuw opgericht met vooral jonge neonazi's als aanhangers.

Ideologie

De NVU heeft wortels in het milieu van voormalige oorlogsmisdadigers en collaborateurs. De partij hangt daarom vanaf haar oprichting een nationaalsocialistische ideologie aan. Dat ideologische kader werd in bepaalde periodes duidelijker naar buiten gebracht dan in andere periodes. De laatste jaren liet de NVU in Nederland meestal een gematigder geluid

horen naar aanleiding van negatieve ervaringen met het strafrecht. Bij buitenlandse optredens werd tegelijkertijd door de partijleiding wel regelmatig een nationaalsocialistische boodschap gebracht. In de tweede helft van 2017 was er sprake van een zichtbare koerswijziging en heeft de partijleiding er voor gekozen om antisemitische ideeën, onder het mom van ‘antizionisme’, weer in de kern van haar boodschap terug te brengen. Vooral de PVV en Forum voor Democratie worden in de partijboodschap in toespraken en publicaties, op de korrel genomen en omschreven als ‘Koojsjer Kartel’ en ‘zionistenvriendjes’³⁵.

Aanhang

De actieve aanhang van de NVU is eind 2015 en begin 2016, tijdens de onrust over de komst van vluchtelingen naar Nederland, gegroeid tot ongeveer 70 personen³⁶. In de periode daarna is een belangrijk deel van die nieuwe aanwas echter alweer verdwenen. Bij recente demonstraties en bijeenkomsten van de NVU bleek de actieve aanhang gedecimeerd te zijn en waren er maximaal rond de tien personen aanwezig.

In de zomer van 2020 kwam de NVU in de landelijke media terecht, nadat een voormalige partijprominent in een kranteninterview aangaf voor de AIVD in de partij geïnfiltrerd te zijn geweest.

Regio's

De belangrijkste regio voor de NVU is Arnhem en omgeving, woonplaats van de partijvoorzitter en een aantal van zijn oude vrienden die samen het hart van de organisatie vormen. Sinds 2015 heeft de NVU nauwe banden met de Belgische neonazistische formatie ‘Autonome Nationalisten’. Beide organisaties bezoeken en steunen elkaars initiatieven.

Activiteiten

Sinds de partijvoorzitter van de NVU in 2001 bij de bestuursrechter demonstratievrijheid voor extreemrechtse organisaties wist te bevechten (die voor die gerechtelijke uitspraak de facto nauwelijks bestond) richtte de partij zich jarenlang vooral op het organiseren van demonstraties. In de afgelopen vijf jaar (september 2015-september 2020) organiseerde de NVU twaalf demonstraties. In november 2019 organiseerde de NVU haar voorlopig laatste demonstratie, met een

35 — In 2017 en 2019 gaf de partijvoorzitter van de NVU echter wel aan dat hij zelf op Forum voor Democratie zou stemmen bij verkiezingen.

36 — In het Jaarverslag 2015 schreef de AIVD dat de NVU rond de honderd leden heeft.

kleine groep NVU-aanhangers, voor het behoud van Zwarte Piet. Voor oktober 2020 kondigt de NVU een demonstratie in Den Haag aan met als thema 'White Lives Matter'.

Naast de eigen acties, namen NVU-aanhangers de afgelopen jaren ook deel aan protesten van anderen of probeerden onvrede van anderen te organiseren. In 2016 was zichtbaar dat de NVU aansluiting zocht bij verschillende lokale protesten tegen de vestiging van vluchtelingen. In de eerste maanden van 2019 deed de NVU een poging om aansluiting te vinden bij het protest van de zogenaamde 'gele hesjes' door deelname aan hun demonstraties op verschillende plekken in Nederland. In januari en maart 2019 organiseerde de NVU een 'gele hesjes'-protest in Utrecht, waar maar een beperkt aantal demonstranten op af kwam, vooral uit de eigen achterban. Hier wist de partij echter nauwelijks aanhang buiten de eigen gelederen te mobiliseren. In 2020 zochten NVUers aansluiting bij demonstraties die zich tegen Coronamaatregelen keerden en organiseerde de partij enkele manifestaties tegen de vestiging van een opvang voor voormalige psychiatrische patiënten in Arnhem.

Verder sloot de NVU zich af en toe aan bij demonstraties van gelijkgestemden in het buitenland. In 2018 deed de NVU mee met een demonstratie van de Waalse extreemrechtse organisatie 'Nation'. In mei 2019 was een delegatie van de partij aanwezig bij een anti-EU-demonstratie in Brussel van diverse extreemrechtse groepen uit Europa.

Naast demonstraties organiseert de partij periodiek interne bijeenkomsten met een nationaalsocialistisch karakter, zoals herdenkingen en kransleggingen bij graven van oud-oorlogsmisdadigers en collaborateurs. In de periode 2015-2019 werd bijvoorbeeld elk jaar een herdenking georganiseerd bij het graf van de weduwe Rost van Tonningen. In juli 2019 was de NVU aanwezig bij een zaalbijeenkomst van diverse neonazistische organisaties in Antwerpen. Na afloop werd een aantal deelnemers gearresteerd wegens het brengen van de Hitlergroet in het centrum van Antwerpen.

De NVU doet af en toe mee aan lokale verkiezingen, overigens zonder ooit een zetel gehaald te hebben. Zo deed de partij in maart 2018 mee aan de gemeenteraadsverkiezingen in Arnhem, behaalde 338 stemmen (0,6%) wat ruim onvoldoende was voor een zetel. Vanuit de NVU-partijleiding werd in aanloop naar de Parlementsverkiezingen van 2017

meermalen sympathie betoond voor het Forum voor Democratie. NVU-aanhangers bezochten verkiezingsbijeenkomsten van het Forum voor Democratie en deden daar verslag van via de partijkanalen³⁷. Dat leidde in augustus 2017 tot enkele ongemakkelijkheden. De NVU-partijleider maakte toen publiekelijk gewag van een ‘samenwerking’ tussen NVU en het Forum voor Democratie. Die samenwerking bleek neer te komen op één persoon die actief was bij beide partijen en daarop werd geroeyeerd door het Forum voor Democratie.³⁸ De NVU-partijleider stelde in aanloop naar de Statenverkiezingen van 2019 opnieuw dat hij voor Forum voor Democratie zou stemmen zolang die ‘niet teveel richting zionisme zwalken’.

Risico's

Individuele NVU-aanhangers hebben zich de afgelopen jaren incidenteel schuldig gemaakt aan geweldsincidenten, soms in een racistische context. Vanuit de NVU zelf wordt echter geprobeerd om strikt binnen de grenzen van het strafrecht te opereren, omdat de partijleiding bang is dat zichzelf of de partij anders strafrechtelijk zal worden aangepakt.

NEERLANDS PATRIOTTISCH FRONT

Naam

Het Neerlands Patriottisch Front (NPF) is in 2017 opgericht als Facebook-pagina.

Ideologie

De ideeën van NPF zijn te karakteriseren als identitair: gericht tegen migratie, vluchtelingen en moslims, tegen linkse politiek en overheid en voor Zwarte Piet.

Aanhang

Het NPF is primair actief op sociale media, waar de besloten Facebook-groep enkele honderden volgers heeft. Bij een demonstratie van Rechts in Verzet in augustus 2019 liepen zes personen van NPF mee.

Regio's

NPF is primair een Facebook-initiatief. De voorman woont in Zeeland.

37 — Zie onder andere NVU-journaal 27 februari 2017 (<https://www.youtube.com/watch?v=xZIT8GwmTKU>).

38 — Zie voor de standpunten van NVU en Forum voor Democratie over deze kwestie, respectievelijk: <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/fvd-royeert-nvu-infiltrant> en <http://nvu.info/persverklaring90.html> (28.9.2017).

Activiteiten

NPF is vooral op Facebook actief. In augustus 2019 liep een NPF-delegatie mee met een solidariteitsdemonstratie met de extreemrechtse Engelsman Tommy Robinson. Deze demonstratie was georganiseerd door Rechts In Verzet. Sindsdien lijkt er persoonlijke overlap te zijn ontstaan tussen NPF en de groep Young Activist Together/Proud Boys Nederland en is de voorman van NPF vooral aanwezig bij acties, samen met activisten van Young Activist Together/Proud Boys Nederland.

Risico's

Er gaat geen risico uit van NPF.

NIJMEGEN RECHTSAF

Naam

In maart 2017 splitste een groep Nijmeegse activisten, die zich verzette tegen de komst van asielzoekers, zich af van de landelijke organisatie AZC Alert. Zij gingen verder onder de naam 'Nijmegen Rechtsaf'. 'Nijmegen Rechtsaf' functioneert sindsdien als een lokale afdeling van Identitair Verzet.

Ideologie

Nijmegen Rechtsaf komt voort uit lokaal protest tegen de vestiging van asielzoekers, maar bestaat uit personen die in bredere extreemrechtse context actief zijn. De ideologie van de organisatie kan als identitair getypeerd worden en sluit aan bij de ideeën van Identitair Verzet.

Aanhang

De actieve aanhang van Nijmegen Rechtsaf kan op basis van hun activiteiten als klein worden geschat, rond de vijftien personen.

Regio's

Nijmegen Rechtsaf is actief in Nijmegen en omgeving, maar sluit ook aan bij acties van Identitair Verzet in andere delen van Nederland.

Activiteiten

Nadat Nijmegen Rechtsaf in 2017 was afgesplitst van AZC Alert werd de organisatie een actieve protestorganisatie binnen Nijmegen, maar regelmatig ook in de rest van Nederland. Binnen Nijmegen grijpt de organisatie diverse onderwerpen aan om tegen te protesteren: linkse politiek en activisme, migratie, de Islam en Zwarte Piet. Daarnaast sluiten activisten van Nijmegen Rechtsaf zich aan bij protesten van Identitair Verzet op andere plaatsen in Nederland en een enkele keer in het buitenland. Nijmegen rechtsaf zoekt bij die acties, net als Identitair Verzet, af en toe de confrontatie met linkse tegenstanders. In 2017 demonstreerde Nijmegen Rechtsaf bijvoorbeeld voor de deur van een links-politieke ontmoetingsruimte tijdens een bijeenkomst over Zwarte Piet. Dat leidde tot enige schermutselingen, waarbij de politie tussenbeide moest komen. Tijdens een demonstratie van Pegida in Nijmegen in dezelfde maand waren activisten van Nijmegen Rechtsaf en Identitair Verzet aanwezig in de omgeving van de eigenlijke demonstratie. Het doel daarvan was om de confrontatie te zoeken met linkse activisten.

De afgelopen twee jaar voerde Nijmegen Rechtsaf tal van kleine acties. Zo werd er diverse keren actiegevoerd tegen de bouw van een moskee in Nijmegen. In november 2019 riep Nijmegen Rechtsaf tot een demonstratie tegen anti-Zwarte Piet-demonstranten in Nijmegen tijdens de Sinterklaasintocht. De bedoeling was om een haag te vormen om deze groep en hun geluid te overstemmen met Sinterklaasliedjes. In aanloop naar dit protest verbood de gemeente Nijmegen twee activisten van Nijmegen Rechtsaf om zich tijdens de intocht in de Nijmeegse binnenstad te begeven, naar aanleiding van de dreigende taal die zij op sociale media hadden geuit³⁹.

In 2020 heeft Nijmegen Rechtsaf, voor zover bekend, maar één actie uitgevoerd: een folderactie tegen de bouw van een moskee.

Risico's

Bij de activiteiten van Nijmegen Rechtsaf wordt af en toe bewust actiegevoerd in de nabijheid van (extreem)linkse activisten, waarbij het doel is om tot een confrontatie te komen. Hier gaat een risico voor de openbare orde vanuit.

39 — 'Demonstratieverbod voor twee pro-zwartepiet-activisten in Nijmegen' in Gelderlander 12-11-2019.

P

PEGIDA

Naam

Pegida (een afkorting die staat voor “Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes”) is een organisatie die uit Duitsland afkomstig is. Pegida heeft sinds 2015 een Nederlandse tak.

Ideologie

Pegida is een identitaire organisatie. De organisatie wil de West-Europese volkeren beschermen tegen de bedreigingen die samenhangen met migratie en de invloed van de islam op de samenleving. Verder is Pegida een voorstander van het behoud van Zwarte Piet als Nederlandse traditie.

De leider en gezichtsbepaler van Pegida-Nederland, Edwin Wagenveld, is een Nederlander die al decennia in Duitsland woont. Hij was daar nauw betrokken geweest bij de organisatie van Pegida-Duitsland. Medio 2016 scheurde de leiding van Pegida-Duitsland en vertrok Wagenveld samen met enkele andere prominente activisten uit Pegida-Duitsland. In Duitsland raakte Wagenveld na zijn vertrek uit Pegida in radicaler vaarwater, waarbij hij vooral aansluiting zocht bij groepen extreemrechtse voetbalhooligans. Wagenveld bleef de leider van Pegida-Nederland. Er kan ondertussen ook geconstateerd worden dat de Nederlandse afdeling van Pegida is geradicaliseerd in boodschap en acties. Opvallend daarbij is dat Pegida de laatste jaren actieonderwerpen uitzoekt die slechts bedoeld lijken om te shockeren en te provoceren. Zo heeft de organisatie een aantal keer aangekondigd om beelden van radicaalislamitische aanslagen voor moskeeën te vertonen, om varkensvlees te barbecueën voor moskeeën tijdens de Ramadan en werd in september 2020 aangekondigd dat tijdens een demonstratie voor een moskee een Koran vernietigd zou worden.

Een bijkomend politiek doel dat Pegida met deze acties beoogt te bereiken, is om aan te tonen dat er tegen extreemrechts anders wordt opgetreden dan tegen andere politieke of religieuze organisaties. Pegida zou minder ruimte krijgen om gebruik te maken van haar grondrechten dan linkse of islamitische organisaties.

Aanhang

De organisatorische kern van Pegida Nederland bestaat uit rond de vijf personen. Tegelijk met de in de vorige paragraaf genoemde radicalisering, is Pegida Nederland ook gemarginaliseerd.

Pegida kon in de eerste periode van haar bestaan (2015-2016) tussen de vijftig en honderd demonstranten mobiliseren bij demonstraties. Er is echter sinds 2017 duidelijk sprake van sterk teruglopende interesse voor Pegida-activiteiten. Inmiddels weet Pegida nog maar rond de vijftien activisten te mobiliseren. Opvallend is verder dat de organisatie binnen het Nederlandse extreemrechtse landschap veelal geïsoleerd staat. Andere organisaties laten zich zelden betrekken bij Pegida-activiteiten.

Regio's

Pegida is een organisatie die niet aan bepaalde regio's gebonden is. Haar enige activiteit is het organiseren van demonstraties op verschillende plaatsen in Nederland.

Activiteiten

Vanaf oktober 2015 organiseert de Nederlandse tak van Pegida demonstraties en andere openbare acties in Nederland. Aanvankelijk trokken die demonstraties brede belangstelling van aanhangers, tegenstanders, media en lokale autoriteiten en werden populaire thema's (rol van de islam, immigratie, Zwarte Piet) aan de orde gesteld. Sinds 2017 neemt de belangstelling voor Pegida-acties af, met het weggebben van de felle discussies in Nederland over de opvang van vluchtelingen. Inmiddels is Pegida een zeer marginale organisatie geworden.

Nadat duidelijk werd dat Pegida geen grote groepen demonstranten meer wist te trekken heeft de kerngroep van de organisatie zich vanaf 2017 steeds meer toegelegd op kleinschalige actievormen die voor voldoende (media) aandacht moeten zorgen. Vaak wordt getracht om deze aandacht te genereren door acties te organiseren die potentieel een venijnige reactie zouden ontlokken. Zo kondigde Pegida enkele keren aan een barbecue met varkensvlees te zullen organiseren voor een moskee tijdens de ramadan, wilde de organisatie een islamkritische film vertonen voor een moskee of een Koran vernietigen voor een moskee. In een aantal

gevallen zorgden deze acties inderdaad voor een reactie, soms in de vorm van bestuurlijke maatregelen van lokale overheden, soms in de vorm van (gewelddadige) tegenprotesten vanuit linkse activisten of moslimjongeren. In een aantal gevallen beperkten lokale overheden de demonstratievrijheid van Pegida om openbare ordeverstoringen te beperken of te voorkomen. Daarbij werden meestal eisen aan de demonstratielocatie gesteld, of werd alleen een statische manifestatie toegestaan. Een enkele keer werd een demonstratie verboden. Eind 2018 vocht Pegida een dergelijke beperking aan bij de bestuursrechter. De gemeente Den Haag had een reeks door Pegida aangekondigde protesten voor een moskee verboden en had een alternatieve locatie aangewezen. Pegida vroeg de bestuursrechter vervolgens toestemming om voor de vijf moskeeën te mogen demonstreren, maar de rechtbank bekrachtigde het besluit van de gemeente.⁴⁰

In andere gevallen konden demonstraties van Pegida wel doorgang vinden, maar was er sprake van zeer felle, gewelddadige tegenprotesten. Zo moesten Pegida-activisten in Utrecht (eind 2018- begin 2019) en Eindhoven (zomer 2019) verschillende keren door de politie beschermd worden tegen dreigende of gewelddadige demonstranten. Onder druk van deze tegenprotesten moesten enkele Pegida-demonstraties vervolgens afgebroken worden. In november 2019 wilde een groepje Pegida-aanhangers in Zwarte Piet-outfit demonstreren tijdens de landelijke Sinterklaasintocht in Apeldoorn. Toen zij weigerden om de demonstratie naar de aangewezen plek te verplaatsen werd de hele groep gearresteerd⁴¹. Pegida gebruikt dergelijke tegenwerking om publiekelijk te wijzen op de hypocrisie van de autoriteiten, die in woord de demonstratievrijheid verdedigen, maar Pegida diezelfde vrijheid niet zouden gunnen, ofwel door zelf beperkingen aan Pegida op te leggen, ofwel door Pegida-demonstraties onvoldoende te beschermen. Met deze methode van actievoeren is Pegida erin geslaagd met een minimale aanhang een groot mediabereik te creëren voor de eigen boodschap. In een enkel geval bespeelt Pegida lokale overheden met demonstratieaankondigingen, waarbij achteraf vastgesteld moet worden dat de organisatie uit was op een verbod of inperking van de demonstratie. Als een gemeente in zo'n situatie onverhoopt toch toestemming verleent blaast Pegida op het laatste

40 — Rb. Den Haag 22 november 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:14172

41 — In september 2020 sepo- neerde het Openbaar Ministerie de aanklacht tegen de arrestanten. Er was geen sprake geweest van een demonstratie door Pegida.

moment de demonstratieplannen af. Daarbij is enkele keren de indruk ontstaan dat het in het geheel niet de bedoeling was om te komen demonstreren, maar uitsluitend om media-aandacht te genereren over vermeende rechtsongelijkheid op het gebied van demonstreren. Zo kondigde Pegida in april 2020 aan om in Zwolle voor een moskee te zullen demonstreren, omdat in die moskee de Corona-maatregelen niet gehandhaafd zouden worden. Ondanks een demonstratieverbod op grond van de risico's vanwege de Corona-pandemie, verklaarde Pegida dit verbod te zullen negeren en toch te komen demonstreren. Uiteindelijk kwam Pegida niet opdagen en stelde dat het ook nooit de bedoeling is geweest om in Corona-tijd samen te scholen. Ook in Amsterdam ontstond eenzelfde dynamiek. Nadat een antiracismebetoging op de Amsterdamse Dam in juni 2020 tot grote opschudding had gezorgd, vanwege het op grote schaal negeren van Corona-regels én de aanwezigheid van de Burgemeester van Amsterdam, kondigde Pegida daags daarna een eigen demonstratie op dezelfde plek aan. Die demonstratie werd verboden, waarop Wagensveld een eenpersoonsdemonstratie hield, die werd toegelaten. Een vergelijkbaar kat-en-muis-spel tussen Pegida en Apeldoorn vond in augustus 2020 plaats in Apeldoorn. Ook daar wilde Pegida voor een lokale moskee demonstreren en kreeg toestemming, ook het moskeebestuur verwelkomde de demonstratie. In een later stadium kondigde Pegida aan dat ze daar met de Koran gaan doen 'wat er met alle fascistische boeken moet gebeuren'. Dat zorgt voor een dusdanige onrust en dreiging dat de demonstratie op het laatste ogenblik wordt verboden. Pegida mocht vervolgens een maand later wel demonstreren in Apeldoorn, maar blaast die demonstratie op het laatste moment af.

Tegelijkertijd is ook zichtbaar dat lokale overheden regelmatig worstelen met de ruimte die Pegida opeist voor haar demonstraties en acties. Dat leidt er toe dat in een aantal gevallen lokale autoriteiten door rechters in het ongelijk zijn gesteld. Zo werd de Gemeente Eindhoven door de bestuursrechter gedwongen een bezwaar tegen een demonstratieverbod alsnog te behandelen⁴². In april 2020 oordeelde de bestuursrechter dat een door de gemeente uitgevaardigde last onder dwangsom, om te voorkomen dat Pegida nog verdere protestborden of teksten zou achterlaten bij een bouwlocatie van een moskee, niet rechtsgeldig is⁴³.

42 — Rechtbank Oost-Brabant 20-3-2020; ECLI:NL:RBOBR:2020:1668.

43 — Rechtbank Overijssel 17-4-2020; ECLI:NL:RBOVE:2020:1537.

Naast activiteiten in Nederland waren aanhangers van Pegida-Nederland ook actief bij acties in omliggende landen. Pegida-activisten bezochten de afgelopen jaren onder andere demonstraties en manifestaties van Pegida in Duitsland en België, van de meer militante Duitse organisatie Hooligans gegen Salafisten (HoGeSa) en van het Vlaams Belang in Antwerpen. Voorman Wagenveld van Pegida Nederland spreekt met enige regelmaat op Duitse rechtsextremistische bijeenkomsten. In maart 2020 bezocht Wagenveld het Griekse eiland Lesbos, net als verschillende andere Europese rechtsextremisten. Hij berichtte vanaf Lesbos over het daar aanwezige vluchtelingenkamp en de overlast en het verzet dat daartegen bestond. Andersom bezochten Duitse en Belgische Pegida-aanhangers geregeld Nederlandse Pegida-demonstraties. In de zomer van 2019 in Eindhoven werden Pegida-acties bijvoorbeeld ondersteund door enkele Belgische activisten uit kringen van Voorpost Vlaanderen.

Risico's

De organisatie Pegida wijst geweld af. Recente ontwikkelingen laten zien dat de Pegida-leiding zich in toenemende mate richt op provocatieve acties. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekozen voor demonstraties vlak voor moskeeën, waarbij het oproepen van woede en onrust onder moskeegangers een doel op zich lijkt te zijn. Dat zorgt in toenemende mate op de kans op lokale openbare ordeproblematiek. Er zijn echter ook Pegida-acties waar geen tegenacties zijn en het rustig blijft. Demonstratielocaties waar het rustig blijft worden door Pegida doorgaans maar één keer aangedaan, terwijl demonstratielocaties waar onrust ontstaat frequenter worden gekozen. De achterliggende gedachte lijkt dat deze tegenacties Pegida aandacht opleveren.

In juni 2020 maakte een voorman van de actiegroep 'Kick Out Zwarte Piet' een zeer racistische dreigbrief openbaar die was ondertekend door 'Pegida afd. Noord'. Tot op heden is er geen aanvullende informatie beschikbaar gekomen, noch is er iemand aangehouden, waardoor een eventuele betrokkenheid van Pegida of Pegida-aanhangers bij de brief bevestigd wordt. Zolang als die duidelijkheid er niet is, is er onvoldoende reden om het potentiële risico van Pegida anders in te schatten.

PROUD BOYS NLD

Naam

Proud Boys NLD werd in september 2018 als Young Activist Together (YAT) opgericht vanuit kringen van jonge Feyenoord-supporters. De meeste activisten van YAT waren ook actief (geweest) in 'Stop Antifa Terreur'. In 2020 is de naam YAT langzaam uit beeld geraakt. Sindsdien gaat deze groep door het leven als 'Proud Boys NLD' of 'Casuals United'.

'Proud Boys' verwijst naar een gelijknamige organisatie uit de Verenigde Staten. Deze Amerikaanse organisatie stelt mannelijke dominantie en anti-feminisme in het hart van de ideologie. Daarnaast is deze Amerikaanse groep als sterk racistisch en gewelddadig te typeren. Hoewel de Nederlandse Proud Boys hun naam baseren op de Amerikaanse groep, is het sterke accent op mannelijke dominantie niet bij de groep terug te vinden. Het gebruik van 'Casuals United' voert terug op de achtergrond van verschillende leden in kringen van voetbalsupporters. 'Casuals' zijn, binnen voetbalcircles, groepen hooligans die dure merkkleding met een 'casual' uitstraling dragen. 'United' verwijst naar de suggestie of wens om hooligans van verschillende voetbalclubs samen te laten werken.

Ideologie

Proud Boys typeert zichzelf als organisatie voor rechtse voetbalsupporters die de handen ineen willen slaan om een sterk blok te vormen tegen de 'linkse klik' in Nederland en Europa. Proud Boys heeft verder een dunne politieke ideologie, die typische extreemrechtse thema's aanstipt als de negatieve kanten van de Islam, wantrouwen in democratische instituties en problemen met linkse activisten. Daarbij worden wel steeds voetbalelementen meegenomen in de communicatie, zoals het gebruik van 'Hand in Hand' en 'Sterker door Strijd', leuzen vanuit het Feyenoord-supportersveld. Of het gebruik van een spandoek in de kleuren groen en wit met de tekst '010 tegen antifa', waarbij groen en wit de kleuren en 010 het kengetal van Rotterdam zijn, die veel gebruikt worden in kringen van Feyenoord-supporters.

Aanhang

De zichtbare aanhang van Proud Boys NLD is rond de 10-15 personen. In het verleden trok de groep nauw op met Stop

Antifa Terreur. Dat is echter door persoonlijke ruzies niet meer mogelijk.

Regio's

Proud Boys NLD komt vooral uit de Rijnmond en Drechtsteden, maar heeft inmiddels ook enige aanhang in Zeeland.

Activiteiten

Proud Boys NLD organiseert vooral kleinschalige tegendemonstraties tijdens (extreem)linkse demonstraties met als doel om tot een confrontatie te komen. Dat is bij diverse pogingen niet gelukt omdat politie bijtijds kon ingrijpen. Dat ging wel geregeld gepaard met arrestaties.

Naast kleinschalige demonstraties ondernemen activisten van YAT ook kleine prikacties. Zo voerden ze een nachtelijke kladactie uit bij een kraakpand in Amsterdam en hebben activisten van de groep enkele keren spandoeken gestolen van gebouwen met een linkse signatuur. In 2020 zijn activisten van Proud Boys betrokken geraakt bij initiatieven van voetbalhooligans tegen de Black Lives Matter-beweging en bij protesten van hooligans tegen Corona-maatregelen. Naar aanleiding van maatschappelijke en politieke discussies over enkele standbeelden van historische figuren met een gewelddadige geschiedenis in de Nederlandse koloniën (Jan Pietersz Coen, Van Heutsz) trokken groepen voetbalsupporters, vooral van Feyenoord en ADO Den Haag, naar standbeelden van Pim Fortuyn en Willem van Oranje om die te 'beschermen' tegen een 'beeldenstorm'. Bij deze manifestaties sloot Proud Boys Nederland zich aan. Proud Boys hield zelf met een klein groepje een vergelijkbare actie bij het beeld van Michiel de Ruyter in Vlissingen.

Tijdens een demonstratie tegen Corona-maatregelen in juni 2020 ontstonden stevige vechtpartijen met de politie. Daarbij was een kopstuk van Proud Boys betrokken. Hij werd daarvoor gearresteerd en enige tijd in hechtenis gehouden.

Risico's

Door de openlijke wens om tot confrontatie met (extreem) linkse groepen en de politie te komen en de aansluiting bij activiteiten van hooligans, gaat er in ieder geval een gevaar voor de openbare orde uit van Proud Boys NLD.

R

RECHTS IN VERZET

Naam

Eind 2017 splitste een groepje activisten zich af van Pegida. Aanvankelijk werden zij actief onder de naam 'Zwarte Piet Actiegroep'. Vanaf 2018 noemt deze groep zich 'Rechts in Verzet'. Rechts in Verzet voert acties op dezelfde thema's als Pegida. Het bestaan van de groep naast Pegida lijkt uitsluitend gegrond te zijn op persoonlijke animositeit.

Ideologie

Rechts in Verzet is te karakteriseren als identitair. De organisatie richt zich tegen de aanwezigheid van de islam, migranten en vluchtelingen in Nederland en is voor het behoud van het uiterlijk van Zwarte Piet.

Aanhang

Rechts in Verzet bestaat uit ongeveer tien personen. Een enkele keer kunnen tussen de twintig en de vijftig personen voor een demonstratie worden gemobiliseerd.

Regio's

De activisten van Rechts in Verzet komen uit verschillende delen van de Randstad. De leider woont in de Haarlemmermeer.

Activiteiten

Rechts in Verzet ontstond in 2016 als actiegroep voor het behoud van Zwarte Piet, de Zwarte Piet Actiegroep. Zij voerden in de jaren daarna acties, waarbij ze verkleed als Zwarte Piet aanwezig waren bij intochten en winkelcentra bezochten. Een aantal keren werd gekozen voor acties op meer gevoelige plaatsen. Zo demonstreerden ze in een aantal raadszalen, in een basisschool en voor het privéadres van een bekende criticus van Zwarte Piet. Die acties leidden in een aantal gevallen tot commotie. Zo werd de raadsvergadering in Amsterdam geschorst vanwege de aanwezigheid van deze activisten. Naar aanleiding van de acties op de basisschool en het privéadres ontstond veel onrust. De politie deed onderzoek naar deze zaken, maar vond geen redenen tot vervolging van de activisten.

Naast acties voor het behoud van Zwarte Piet voerde Rechts in verzet de afgelopen jaren acties op een aantal an-

dere terreinen, maar vooral gericht tegen de Islam. De acties die zich tegen moslims en islamitische gebouwen richtten verschilden van kleinschalige demonstraties, het ophangen van spandoeken en het kladden van leuzen tot het neerleggen van een bloederige, onthoofde pop bij een bouwlocatie van een moskee⁴⁴. Bij diverse (bouwlocaties voor) moskeeën in het land werden spandoeken opgehangen of leuzen in de omgeving geklad. In Enschede, Amsterdam en Zaandam werd op kleine schaal gedemonstreerd voor moskeeën en een islamitisch slachthuis. In Zaandam werden spandoeken opgehangen bij een katholieke school, die een bezoek had gebracht aan een lokale moskee.

Naast de islam heeft Rechts in Verzet nog andere actiedoelen. De actiegroep organiseerde onder andere demonstraties tegen de strafrechtelijke vervolging van Geert Wilders, voor vrijlating van de Britse rechtsextremist Tommy Robinson, tegen de strafrechtelijke vervolging van een groep Friezen die bussen met anti-Zwarte Piet-demonstranten hadden geblokkeerd en tegen de opvang van vluchtelingen. In 2020 werd ook actie gevoerd voor het behoud van standbeelden van Jan Pietersz Coen. Beelden van Coen en andere historische Nederlandse figuren, waren in die periode onderwerp van nationaal debat, vanwege hun gewelddadige optreden in de voormalige koloniën.

Tenslotte voerden individuele aanhangers van Rechts in Verzet nog radicalere acties uit. Een activiste van Rechts in Verzet verspreidde via sociale media foto's van het plakken van stickers op islamitische grafstenen op een Amsterdamse begraafplaats. Ook waren enkele activisten van Rechts in Verzet aanwezig bij een neonazistische herdenkingsmars van het geallieerde bombardement op Dresden.

Risico's

In de zomer van 2020 vond een demonstratie bij een moskee in Almere van drie aanhangers van Rechts in Verzet plaats. Buurtbewoners die op de demonstratie afkwamen waren het onderling oneens over deze demonstratie. Enkelen van hen wonden zich dermate op dat ze het spandoek van Rechts in Verzet poogden te vernielen met een mes. Dat leidde tot een handgemeen, waarbij één van de buurtbewoners een heup brak. De risico's die uitgaan van Rechts in Verzet zijn doorgaans beperkt. Rechts in Verzet gebruikt doorgaans geweldloze

44 — Deze actie leidde een aantal dagen later tot de arrestatie van de leider van de groep. Deze arrestatie heeft echter niet tot vervolging geleid. De zaak is door het Openbaar Ministerie geseponeerd.

actiemiddelen binnen de kaders van de wet. Wel roepen de acties van Rechts in Verzet, vanwege het provocatieve en soms intimiderende karakter, vaak tegenacties op zoals het voorbeeld hierboven laat zien. Dat kan in specifieke omstandigheden tot openbare ordeproblemen leiden.

RVF NEDERLAND

Naam

RVF Nederland is een extreemrechtse actiegroep die in 2015 is afgesplitst van de NVU. De groep noemde zich aanvankelijk 'Landstorm Nederland', een verwijzing naar de gelijknamige Nederlandse divisie van de Waffen SS tijdens de Tweede Wereldoorlog. De groep is sinds de zomer van 2017 omgedoopt naar RVF Nederland. Daarmee is de groep onderdeel van de Racial Volunteer Force, een gewelddadige neonaziorganisatie die oorspronkelijk in Engeland is opgericht en in diverse landen afdelingen heeft.

Ideologie

RVF Nederland is een nationaalsocialistische organisatie met een sterke skinheadinslag. Naast politieke actie en actieve belangstelling voor de periode van de nationaalsocialistische dictatuur tijdens de Tweede Wereldoorlog, heeft de groep ook belangstelling voor typische skinheadaangelegenheden als muziek en kroegbezoek.

Aanhang

De kern van RVF Nederland is beperkt tot een klein groepje van rond de vijf personen. Er bestaan goede contacten met neonazi's uit Vlaanderen en de moederorganisatie in Engeland. Bij activiteiten in 2016 die zich richtten tegen de opvang van vluchtelingen in Oss, wist de groep tientallen buurtbewoners te mobiliseren. Vanaf de tweede helft van 2017 leek RVF Nederland in staat om delen van het versnipperde landschap van Nederlandse neonazi's achter zich te scharen. Activisten van de 'Aryan Strike Force' uit Zeeuws-Vlaanderen en de actiegroep 'Defend Gouda' sloten zich aan. Maar die samenwerkingen lijken inmiddels niet bestendig te zijn. RVF Nederland kan rond de vijftien personen mobiliseren.

Regio's

De groep is vooral actief in de regio Noord-Oost-Brabant. In 2019 is er een afdeling 'RVF Rotterdam' opgericht. Daar zijn echter verder geen activiteiten van waargenomen.

Activiteiten

Tot oktober 2015 was een groepje activisten uit Oost-Brabant onderdeel van de NVU. Vanaf oktober 2015 begon de groep zelfstandig acties tegen de opvang van vluchtelingen te organiseren. Dat leidde tot meningsverschillen met de NVU-leiding, waarna de groep als 'Landstorm Nederland' verder ging, later omgedoopt in 'RVF Nederland'. Door RVF Nederland werden in 2015 en 2016 enkele regionale demonstraties georganiseerd, vooral gericht tegen opvang en huisvesting van vluchtelingen in de regio. Nadat in de loop van 2016 de felle maatschappelijke debatten rond de komst van vluchtelingen afnamen, richtte RVF Nederland zich meer op andere onderwerpen, waarbij vooral aansluiting werd gezocht bij internationale nazistische initiatieven. Er werden enkele demonstraties in Duitsland bezocht, maar ook zelf demonstraties georganiseerd rond thema's met een nazistische lading. In 2017 betoogde RVF Nederland bijvoorbeeld 'Tegen de Volksdood', een thema dat is overgenomen van Duitse neonazi's, voor de vrijlating van een aantal neonazi's dat in verschillende landen gevangen zit wegens aanklachten als doodslag of Holocaustontkenning en tegen de 'blanke genocide' in Zuid-Afrika. De twee meest recente demonstraties werden door RVF voortijdig afgeblazen. In september 2019 werd een demonstratie aangekondigd voor de Israëlische ambassade in Den Haag tegen 'invloedrijke en machtige zionistische diaspora-gemeenschappen'. Maar deze demonstratie werd uiteindelijk afgezegd⁴⁵. In 2020 kondigde RVF een demonstratie aan voor het huis van een pedofiel, gebruikmakend van een andere naam 'Nederland Pedovrij'. Nadat de desbetreffende pedofiel was gearresteerd blies RVF de aangekondigde demonstratie af.

Naast publieke evenementen organiseert RVF ook bijeenkomsten voor de eigen achterban. Soms hebben deze bijeenkomsten een politieke opzet, zoals bij het herdenken van de Hitler-putsch van 1923 of de geboortedag van Hitler, soms gaat het uitsluitend om een sociale bijeenkomst. Voor deze bijeenkomsten kan de groep gebruik maken van de huiskamerkroeg 'De Nationalist' in het huis van de leider van de groep.

45 — Opvallend is dat de drijvende kracht achter deze RVF-demonstratie zich enkele maanden later in een kranteninterview bekendmaakte als informant van de AIVD.

Door een gebrek aan aanhang en lage organisatiegraad komt er weinig uit deze organisatie voort.

Risico's

De aanhang van RVF Nederland is in het verleden individueel betrokken geweest bij geweldsincidenten, maar meestal betrof dat geen geweld met een politieke achtergrond. Van de organisatie zelf gaat geen directe geweldsdreiging uit, ook al wordt de confrontatie met linkse tegenstanders niet geschuwd.

S

STOP ANTIFA TERREUR

In de eerste helft van 2018 ontstond er uit een groep extreemrechtse activisten uit verschillende groepen een initiatief met de naam 'Stop Antifa Terreur'. De acties van de groep waren primair gericht op confrontatie met politieke tegenstanders ('Antifa') en autoriteiten. Na een ruzie tussen verschillende actieve betrokkenen bij 'Stop Antifa Terreur' in de zomer van 2019 is de organisatie uit elkaar gevallen.

De belangrijkste gangmaker van deze acties is eind 2016 actief geworden binnen extreemrechtse kringen. Hij en andere groepsleden lieten zich sindsdien regelmatig zien bij demonstraties van heel diverse extreemrechtse groepen. In oktober 2017 probeerden leden van deze groep een extreemlinkse activist te intimideren middels een huisbezoek. Sindsdien werd er met enige regelmaat door de groep opgeroepen om verstorend aanwezig te zijn bij bijeenkomsten en activiteiten met een linkse of extreemlinkse achtergrond. Naast het organiseren van dergelijke tegendemonstraties bezochten activisten van Stop Antifa Terreur regelmatig kraakpanden met een (extreem)linkse signatuur en voerden daar vernielingen en bekladdingen uit, soms met een bedreigend karakter. Eind 2018 escaleerde een serie van deze bezoeken aan een kraakpand in Amsterdam enigszins, waarbij een activist van Stop Antifa Terreur vernielingen aanrichtte en ernstige bedreigingen uitte en waarbij vanuit de krakers geweld werd gebruikt tegen deze activist.

Nadat de belangrijkste gangmaker van 'Stop Antifa Terreur' in de zomer van 2019 in conflict raakte met zijn medeactivisten is er geen activiteit meer gezien van 'Stop Antifa Terreur'.

Wel werd in het voorjaar van 2019 'Stop Antifa Terreur Zeeland' opgericht, een groep die in november 2019 in Terneuzen met vier personen demonstreerde voor het behoud van Zwarte Piet. Na deze demonstratie is van deze Zeeuwse afdeling ook niets meer vernomen.

STORMRAM

Naam

Stormram is een organisatie die zich richt op het trainen van kracht- en vechtsport. Stormram werd in 2017 opgericht vanuit Erkenbrand om kracht- en vechtsportcapaciteiten voor Erkenbrand-aanhangers te ontwikkelen.

Ideologie

Stormram ziet een sterk lichaam en training in vechtsport als voorwaarden voor de overleving van het blanke ras in de strijd met andere rassen. Daarnaast is lichamelijk kracht, volgens Stormram, ook een verwaarloosde eigenschap van de blanke westerse man, die plaats heeft gemaakt voor zwakke en onnatuurlijke eigenschappen als tolerantie en gelijkheidsdenken. Op sociale media maakt Stormram gebruik van de hashtag #NSHC. Dat is een acroniem van National-Socialist Hardcore, dat normaal gesproken gebruikt wordt binnen kringen van neonazimuziek. In dit geval wordt er vermoedelijk ook gerefereerd aan 'Hardcore' als fysieke eigenschap.

Aanhang

De aanhang van Stormram is moeilijk vast te stellen, maar op trainingen komen enkele tientallen mensen af.

Regio's

De oprichter en leider van Stormram komt uit Gelderland, maar de aanhang komt uit verschillende regio's.

Activiteiten

Stormram organiseert regelmatig kracht- en vechtsporttrainingen, soms in samenwerking met Erkenbrand. Vlak voor de jaarlijkse Erkenbrand-conferentie in oktober 2017, organiseerde Stormram een ontmoeting en training met een vecht-

sporter die onder de naam 'The Golden One' aanzien geniet in Alt-Right-kringen. Stormram kondigde aan in 2019 de trainingen open te zullen stellen voor alle geïnteresseerden. Sinds enige tijd is er weinig meer van Stormram vernomen en zijn website en sociale mediakanalen verdwenen. Het is onduidelijk of deze organisatie op dit moment nog bestaat of alleen voor het oog is verdwenen.

Risico's

Stormram stelt de eigen aanhangers te trainen ter bevordering van natuurlijke mannelijkheid en ter voorbereiding van een strijd tussen rassen die door de organisatie in de nabije toekomst verwacht wordt. Op dit moment zijn er geen aanwijzingen dat Stormram de opgedane kennis en ervaring op eigen initiatief in willen zetten.

V

VOLKSVERZET

Naam

Met de naam Volksverzet verwijst de organisatie naar de wens om ten behoeve van het eigen volk een revolutionaire omwenteling te bewerkstelligen. Volksverzet is in 2020 opgericht.

Ideologie

Volksverzet is uitgesproken nationaalsocialistisch en antisemitisch. Ze streeft naar een herstelling van het Derde Rijk, een vereniging van alle 'Germaanse landen' onder één vlag.

Aanhang

Er is niets bekend over de aanhang van Volksverzet

Regio's

Volksverzet heeft in enkele Limburgse plaatsen posters geplakt.

Activiteiten

In de zomer van 2020 hebben aanhangers op verschillende plaatsen in Limburg posters geplakt met teksten als 'Trots Germaans' en 'Voor Volk en Vaderland'. In het Limburgse Beek werd een lokaal Joods monument beplakt met posters van Volksverzet.

Risico's

De activiteiten van Volksverzet beperken zich op dit moment tot het verspreiden van propaganda op internet en het plakken van posters. Volksverzet getuigt wel van zeer uitgesproken extremistische ideeën.

VOORPOST

Naam

De Heel-Nederlandse actiegroep Voorpost is midden jaren zeventig opgericht in Vlaanderen. Al snel daarna werd ook een Nederlandse tak opgericht.

Ideologie

Voorpost is uitgesproken identitair van karakter. De organisatie streeft naar een homogeen Nederlands volk in één staat, dus naar een eenwording van Nederland, Vlaanderen en Noord-Frankrijk. Voorpost verzet zich actief tegen alle bedreigingen van het Nederlandse volk die zij waarneemt, voornamelijk migratie, islam en Amerikaanse culturele invloeden. Voorpost hangt het solidarisme aan, een Vlaamse variant van het authentieke Mussolini-fascisme. De actieleider van Voorpost-Nederland schreef in een artikel in het eigen blad, begin 2018, dat Voorpost niet gelooft in veranderingen via democratische weg.

Aanhang

Voorpost vormt één organisatie in Vlaanderen en in Nederland; aanhangers uit Nederland en Vlaanderen frequenteren elkaars activiteiten. In praktisch opzicht is er wel sprake van een gescheiden organisatiestructuur. Lange tijd was er in Nederland een beperkte kern van aanhangers actief van rond de twintig leden. Sinds 2017 lijkt de organisatie een voorzichtige groei door te maken, vooral doordat er nieuwe kringen in Twente en op de Veluwe zijn opgericht.

Regio's

De aanhang van Voorpost concentreert zich rond de regio's Rijnmond, Haaglanden, Twente en Veluwe. De kringen Rijnmond en Haaglanden bestaan al geruime tijd. Sinds de zomer van 2017 is een groep Twentse activisten actief geworden voor

Voorpost. In 2019 is ook een Voorpost-kring 'Veluwe' opgericht. De voorzitter van Voorpost-Nederland woont in het Gooi.

Activiteiten

Voorpost voert in Nederland regelmatig kleinschalige acties en demonstraties. Daarnaast organiseert regelmatig sociale- of voorlichtingsbijeenkomsten voor de eigen achterban. Enkele keren per jaar organiseert Voorpost in Nederland kleine acties of demonstraties. Deze demonstraties richten zich bijvoorbeeld tegen de vestiging van een moskee, tegen links activisme, tegen vluchtelingen en illegalen of voor het behoud van Zwarte Piet. In april 2019 hield Voorpost vier kleine demonstraties, waarbij steun gevraagd werd voor blanke boeren in Zuid-Afrika, geprotesteerd werd tegen de aanwezigheid van illegalen in Amstelveen en in Amsterdam en voor het uitzetten van vluchtelingen in Ter Apel. In 2020 werden twee kleine demonstraties gehouden voor het behoud van standbeelden van personen met een omstrede koloniale geschiedenis en tegen een protest van de Black Lives Matter-beweging.

Naast demonstraties maakt Voorpost ook gebruik van andere actievormen. In februari 2020 plakten Voorpost-aanhangers posters op de ramen van twee basisscholen uit protest tegen Islamitisch onderwijs. In de zomer van 2020 hingen activisten van Voorpost een bord om een standbeeld van Nelson Mandela met de tekst 'Terrorist. Communist. Moordenaar'.

Naast het organiseren van activiteiten in Nederland ondersteunen Voorpost-activisten ook enkele keren per jaar acties van Voorpost-Vlaanderen. In december 2018 organiseerde Voorpost in België, samen met het Vlaams Belang, een onrustig verlopen demonstratie tegen het zogenaamde Pact van Marrakesh. Daar liepen ook Nederlandse vertegenwoordigers van Voorpost mee. In mei 2019 ondersteunden aanhangers van Voorpost-Vlaanderen en -Nederland een extreemrechtse 'remigratiemars' in Leuven. In mei 2019 ondersteunden zij een Europese demonstratie tegen de Europese Unie in Brussel, georganiseerd door Hongaarse rechtsextremisten.

Risico's

Voorpost zelf staat tegenwoordig een geweldloze politiek voor en voert vreedzame acties, al heeft de organisatie in Vlaande-

ren een geschiedenis van meer militant verzet. Een enkele keer wordt wel de wet overtreden door Voorpost-activisten, bijvoorbeeld bij klad- of plakacties en bezettingen van gebouwen. Enkele individuele aanhangers van Voorpost hebben andere ideeën en zien geweld als een legitiem politiek middel. Zij zijn in het verleden betrokken geweest bij geweldsincidenten of sympathiseren bijvoorbeeld openlijk met de extreemrechtse terrorist Breivik of de genocide op moslims in Srebrenica. Recent was een Voorpost-activist nog betrokken bij een aanval op een arrestatie-eenheid van de politie tijdens protesten tegen Corona-maatregelen. Zij vertegenwoordigen hiermee echter niet de officiële lijn van Voorpost.

W

WAKKER ROTTERDAM

Een zeer actieve rechtsextremist heeft in de zomer van 2020 ‘Wakker Rotterdam’ opgericht. Het is op dit moment nog onduidelijk wat de ideeën en actiedoelen van deze groep zullen worden. Het lijkt primair te gaan om een groep die zich richt tegen Corona-maatregelen en het ‘inperken van vrijheid’ door de landelijke overheid. De groep sloot zich in de zomer van 2020 aan bij verschillende protesten tegen het Corona-beleid en probeerde zelf ook een demonstratie te organiseren.

Y

YOUNG ACTIVIST TOGETHER

Zie lemma ‘Proud Boys NLD’

Z

ZUIDWEST RASCALS CREW 18

Naam

Zuidwest Rascals is een groepering die sinds 2016 onder verschillende namen actief is. ‘Rascals’ heeft voor zover geen bekend andere betekenis dan een Engelse vertaling van ‘tuig’. Zuidwest verwijst naar de Zeeuws-Vlaamse regio waar de groep is gelokaliseerd. ‘18’ verwijst naar de eerste en achtste letter van het alfabet: AH, Adolf Hitler. Vanaf de oprichting in 2016 tot 2018 voerde dezelfde groep de naam ‘Aryan Strike Force’ (ASF) of ‘Aryan Strike Force –

Combat 18 Division – Netherlands – Flanders’. ASF is een van oorsprong Britse neonazistische organisatie. In 2009 werd de oprichter en leider van ASF in het Verenigd Koninkrijk gearresteerd en later veroordeeld tot 10 jaar cel wegens een terroristisch plan. Het is onwaarschijnlijk dat de Zeeuwse groep organisatorische contacten heeft met de Engelse groep. Het lijkt erop dat de Zeeuwse groep uitsluitend de naam heeft gebruikt. In de periode 2018-2020 was deze groep uit Zeeuws-Vlaanderen verbonden aan RVF Nederland. In 2020 hebben ze zich weer afgescheiden en zijn ze verder onder de naam ‘Zuidwest Rascals Crew 18’.

Ideologie

Zuidwest Rascals is een groep met een duidelijke nationaal-socialistische ideologie. De groep laat geen doorwrochte politieke ideologie zien, maar geeft in al haar uitingen blijk van een uitgesproken bewondering voor het Derde Rijk en van een sterk racistische en antisemitische oriëntatie.

Aanhang

De aanhang van Zuidwest Rascals is zeer beperkt en moet rond de tien personen worden geschat.

Regio's

De Zuidwest Rascals komen uit Zeeuws-Vlaanderen zijn dan ook vooral in het Zeeuwse grensgebied actief.

Activiteiten

De aanhangers van Zuidwest Rascals voerden de afgelopen jaren kleine propaganda-acties uit in hun eigen woonomgeving, vooral in Zeeuws-Vlaanderen, en berichtten hier actief over op sociale media. Daarnaast bezochten activisten van de groep regelmatig demonstraties van andere extreemrechtse groepen in Nederland en Vlaanderen, waaronder de NVU, Voorpost, het Vlaams Belang, NSV en Pegida. In het voorjaar van 2016 werden tijdens een demonstratie van de NVU in Amsterdam enkele aanhangers gearresteerd wegens het tonen van een spandoek en kleding met het opschrift ‘Combat 18 – Whatever it takes’. Zij stonden in december 2016 terecht voor de Amsterdamse rechtbank en werden voor diverse extreemrechtse uitingen veroordeeld, waaronder het brengen van de Hitlergroet en het meedra-

gen van een spandoek met de tekst 'Combat 18 – Whatever it takes'.

In het najaar van 2016 liepen aanhangers mee met een demonstratie van RVF Nederland in Nijmegen. Sinds de afscheiding van RVF Nederland zijn er geen zichtbare activiteiten van Zuidwest Rascals meer geweest. In oktober 2020 staat een bijeenkomst voor de achterban geagendeerd.

Risico's

Zuidwest Rascals is een groep met een zeer beperkte aanhang. Tegelijkertijd hangen de leden wel uitgesproken anti-democratische, racistische, antisemitische en gewelddadige ideeën aan. Ook hebben individuele leden in het verleden gewelddadig gedrag vertoond. Dat brengt met zich mee dat er wel enig risico bestaat op gewelddadige activiteiten vanuit deze groep.

ZWARTE PIET ACTIEGROEP

Zie bij het lemma 'Rechts in Verzet'.

Bijlagen

Per politieregio staan extreemrechtse organisaties vermeld die daar een zwaartepunt hebben. Een zwaartepunt wordt meestal gevormd doordat er in een regio een aantal activisten of kaderleden van een organisatie bij elkaar woont en zo zorgt voor regionale activiteiten van die organisatie.

1 Noord-Nederland: Groningen, Friesland en Drenthe

Erkenbrand — Heeft afdeling Noord-Nederland

Kameraadschap Noord-Nederland — Was actief in regio Winschoten. Hieruit komt het muziekproject Flatlander voort. Enkele voormalige aanhangers zijn actief in de Hammerskin-scene.

Identitair Verzet — Heeft afdeling in Groningen

2 Oost-Nederland: IJsselland, Twente, Noord- en Oost-Gelderland, Gelderland-Midden en Gelderland-Zuid

Blood & Honour — Activisten wonen vooral in regio Arnhem-Zutphen. Deze activisten manifesteren zich vooral in het buitenland.

Geuzenbond — Heeft een afdeling Overijssel

Identitair Nederland — heeft een aangesloten gemeenteraadslid in Enschede

Nijmegen Rechtsaf — Is actief in Nijmegen en omgeving. Voert landelijk acties.

NVU — Het zwaartepunt van de NVU bevindt zich in de regio Arnhem, waar de voorzitter en veel kaderactivisten wonen.

Voorpost — Voorpost heeft een actieve afdeling in Twente en op de Veluwe.

3 Midden-Nederland: Utrecht, Gooi en Vechtstreek en Flevoland

Voorpost – de voorzitter van Voorpost-Nederland woont in het Gooi en daarom is Voorpost in deze regio met enige regelmaat actief.

NVU – In Utrecht is een actieve kern van NVU-aanhangers

4 Noord-Holland: Noord-Holland-Noord, Zaanstreek-Waterland en Kennemerland

Geuzenbond – Heeft een afdeling in Holland.

Rechts in Verzet – Voert vooral actie in de Randstad.

5 Amsterdam: Amsterdam-Amstelland

Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.

6 Den Haag: Haaglanden en Hollands Midden

Identitair Verzet — Identitair Verzet heeft een actieve kern in Zuid-Holland

Voorpost — Voorpost kent een actieve kring Haaglanden

Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.

Bijlage 1

Regionale spreading extreemrechtse formaties

- 7** Rotterdam: Rotterdam-Rijnmond en Zuid-Holland-Zuid
Identitair Verzet — Leiding woont in de Rijnmond
Proud Boys – Komt uit Rijnmond en Drechtsteden
Rechts in Verzet — Voert vooral actie in de Randstad.
Voorpost – Voorpost kent een actieve kring in de regio Rijnmond
- 8** Zeeland: West-Brabant Zeeland en Midden- en West-Brabant
Neerlands Patriotisch Front – leider woont in Zeeland
Proud Boys – Heeft een kern in Zeeland.
Voorpost – Actieleider woont in West-Brabant.
Zuid West Rascals – Komt uit Zeeuws-Vlaanderen
- 9** Oost-Brabant: Brabant-Noord en Brabant-Zuid-Oost
Geuzenbond – Heeft een afdeling Noord-Brabant
RVF Nederland – Is actief in Noord-Oost-Brabant in de regio Ravenstein-Oss.
- 10** Limburg: Limburg-Noord en Limburg-Zuid
Geuzenbond — Vooral actief in Limburg
Identitair Verzet — Heeft een afdeling in Limburg
Volksverzet – Verspreid propagandamateriaal vooral in Limburg

Organisaties zonder regionale binding

Pegida — heeft geen regionale wortels of binding. Pegida demonstreert op verschillende plekken in Nederland en heeft aanhangers uit het hele land.

Bijlage 2

Literatuur

AIVD. (2010). *Afkalvend Front, Blijvend Beladen. Extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland*. AIVD.

AIVD (2019). *Jaarverslag 2019*. AIVD
> Idem: eerdere jaarverslagen, zie <https://www.aivd.nl/zoeken?trefwoord=jaarverslag>

AIVD (2018). *Rechts-extremisme in Nederland. Een fenomeen in beweging*. Den Haag: AIVD.

J. van Donselaar (1991). *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland, 1950-1990*. Bert Bakker.

J. van Donselaar (2005). *Monitor racisme & extremisme. Het Lonsdalevraagstuk*. Anne Frank Stichting, Universiteit Leiden.

Kafka, Antifascistische Onderzoeksgroep, diverse artikelen van website
<http://www.kafka.nl>

B. Klandermans & J. van Stekelenburg (2017). *Bedreigde identiteiten: De wisselwerking tussen anti-islambewegingen en de radicale islam*. Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit der Sociale Wetenschappen.

J. Moors (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. IVA beleidsonderzoek en advies.

C. Mudde (1996). The war of words defining the extreme right party family. *West European Politics*, 19(2), 225–248.
C. Mudde (2015). Populist Radical Right Parties in Europe Today. In: J. Abromeit et al. (eds.) (2015). *Transformations of Populism in Europe and the Americas. History and Recent Tendencies*. Bloomsbury Academic.

NCTV, Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), diverse publicaties, zie <https://www.nctv.nl/onderwerpen-a-z/dtn.aspx>

NCTV (2018). *De golfbewegingen van rechts-extremistisch geweld in West-Europa. Aard, ernst en omvang van de rechts-extremistische geweldsdreiging in West-Europa, inclusief Nederland*. NCTV.

I. van der Valk & W. Wagenaar (2010). In en Uit Extreemrechts, Amsterdam: Anne Frank Stichting.

J. de Vetten (2016). *In de ban van goed en fout. De bestrijding van de Centruumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)*. Amsterdam: Bert Bakker.

W. Wagenaar (2007). Lonsdalejongeren: kenmerken, achtergronden en aanpak. In: A. van Wijk en E. Bervoets, *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk*. Apeldoorn: Politieacademie.

W. Wagenaar (2018). Extreemrechtse Formaties en Extreemrechts Geweld, In: B. Tierolf, N. Hermens, M. van Kapel & W. Wagenaar, *Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. Zesde rapportage*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
> Idem in Monitorpublicaties 2006/2017, zie <http://www.annefrank.org/monitor>